

IZVESTJA

Muzejskega društva za Kranjsko

Letnik XVIII.

1908.

Sešitek 3.

Peter Pavel Vergerij Starejši.

Sestavil dr. Jos. Lesar.

V slovstveni zgodovini slovenske protestantovske dobe se med Trubarjevimi sotrudniki imenuje tudi Peter Pavel Vergerij. Rojen je bil leta 1498. v Kopru, ki je tedaj spadal pod beneško ljudovlado. Šolal se je v Padovi, kjer je postal doktor pravoznanstva in si pridobil pesniški labor. Po končanem šolanju je bil nekaj časa odvetnik v Benetkah. L. 1526. se je oženil z Diano iz rodu Contarini, ki mu je pa že čez eno leto umrla.

Njegov brat Avrelij je bil zelo vpliven duhovnik kot tajnik papeža Klementa VII. Zato je postal tudi Peter Pavel — bržčas brez poklica — duhovnik, in po smrti brata Avrelija l. 1532. papežev tajnik, 5. maja l. 1536. škof v Modrušu, 6. septembra istega leta pa škof v rojstnem mestu Kopru. Tretji brat Ivan Krstitelj (Giovanni Battista) je bil škof v Pulju, ki je od l. 1544. dalje z bratom Petrom Pavlom vred deloval v Lutrovem zmislu. Odpadnika Petra Pavla so 3. julija l. 1549. v Rimu slovesno odstavili od škofovske službe (degradirali) in izobčili.

Od l. 1555. je bil Vergerij Primoža Trubarja sotrudnik v prevajanju protestantovskih knjig na slovenski jezik¹⁾. Umrl je 4. oktobra 1565 v Tubingenu.

V istem mestu (Kopru) in istem rodu, iz katerega je bil označeni škof, poznejši odpadnik in reformator, se je porodil okrog 150 let prej učenjak in vzgojeslovni pisatelj istega imena, Peter Pavel Vergerij

¹⁾ Prim. Fr. Hubad: Petrus Paulus Vergerius in njegovo delovanje pri Trubarjevem prelaganju sv. pisma. Letopis Matice Slovenske 1881, str. 130—145. — Dr. Karol Glaser: Zgodovina slovenskega slovstva, I. del, str. 84—88. — Wetzter und Welte: Kirchenlexikon, XII., col. 769—776.

Starejši (il Seniore).²⁾ Zgodovina vzgojeslovja nam je ohranila njegovo ime po spisu „o plemenitih nraveh in o učenju lepih znanoštij“, ki ga je namenil kneževiču Ubertinu kararskemu³⁾, ter drugih vzgojeslovnih spisih.

Rodil se je Peter Pavel Vergerij Starejši v Kopru l. 1349. Učil se je klasiških jezikov v Benetkah. Višje šole je obiskoval v Padovi, kjer je poslušal slavnega učitelja Janeza iz Ravene. Poklic pa si je izvolil šele v Florenci, kjer je učil sloviti kanonist Frančišek Zabarella. L. 1387. ga je hodil Vergerij poslušat. Ginljiva ljubezen je družila učitelja in učenca. Sicer je Vergerij na visoki šoli v Florenci učil dialektiko, obenem pa se je učil pod vodstvom Zabarellovim pravoznanstva. In prav to je povzročilo, da Vergerij v velikem navdušenju za humanistične študije ni izgubil praktičnega zmisla za potrebe vsakdanjega življenja.

Leta 1389. je spremljal Vergerij svojega učitelja in dobrotnika Zabarello v Rim, kamor ga je poklical papež Bonifacij IX., da mu svetuje, kako odstraniti v cerkvi razkol. A pot v Rim sta napravila zastoj. L. 1391. je Zabarella zopet zapustil Rim. Z Vergerijem sta prišla v Padovo. Zabarella je iznova poučeval v kanoničnem pravu, dokler ga papež Janez XXIII. ni poklical vdrugo v Rim. Vergerij pa je učil dialektiko do l. 1404. Obenem se je izpopolnjeval v drugih vedah. Meseca marca leta 1404. je postal doktor kanoniškega in civilnega prava, modroslovja in zdravilstva.

V tej dobi se je po Zabarellovem posredovanju seznanil s padovanskim vladarjem Frančiškom II. Kararskim Mladim (Novello), ki je l. 1390. zopet zavladal. S to vladajočo družino je ostal Vergerij v tesni zvezi do svoje smrti. In prav ta zveza je začrtala pot Vergerijevemu vednostnemu delovanju. Vsa njegova dela, kar se jih je ohranilo, se nanašajo na to družino.

Po srečni vojski, ki jo je vodil Frančišek II. do l. 1392., da je utrdil svoj vladarski prestol, mu je Vergerij v imenu padovanskih meščanov čestital ter ga obenem prosil, naj miroljubno vtada⁴⁾.

²⁾ Prim. Bibliothek der katholischen Pädagogik, VII. zv., str. 73—101. Herder, Freiburg, 1894. — Natančnega življenjepisa o Petru Pavlu Vergeriju Starejšem še nimamo. Pisal je o njem C. A. Combi: Memoria di Pierpaolo Vergerio il Seniore da Capodistria e del suo epistolario. Venezia, Antonelli, 1880, ter v Archivio stor. per Trieste, l' Istria e il Trentino, I. (1881), str. 351—374. — Pred njim je pisal o Vergeriju Starejšem G. Babuder v letnem poročilu koprške gimnazije 1866: Piero Paolo Vergerio Seniore di Capodistria uno de più celebri umanisti italiani all' epoca del risorgimento. — V Nemcih je pisal o našem Vergeriju Alois Kopp: Pietro Paolo Vergerio, der erste humanistische Pädagoge. Luzern 1893.

³⁾ De ingeniis moribus et liberalibus studiis ad Ubertinum Carrariensem.

⁴⁾ „Oratio ad Franciscum Junioem de Carraria pro Communitate Patavina“ pri Muratariju (R. I. S., XVI.), col. 204—215.

Po smrti Frančiška Starejšega (il Seniore), očeta ravnokar navedenega padovanskega vladarja, ki je umrl l. 1393. v Komu (Como) kot jetnik Viscontija milanskega, je imel Vergerij 21. novembra leta 1393. pri pogrebu v Padovi po načinu humanistov slavilni govor in je v enakem slogu sestavil opis pogrebnih slavnostij⁵⁾.

Še jasnejše, kakor iz navedenih dveh govorov in tega opisa, pa se nam kaže Vergerijevo mišljenje v njegovem najobširnejšem delu v „Zgodovini obitelji Kararskih“⁶⁾, ki sega do šestega kararskega vladarja Padove, Jakobina († 1355). Dalnje zgodovine Kararcev Vergerij ni pisal, da mu ni bilo treba poročati o nesrečnem koncu te vladarske rodbine, ki je njega tako ščitila. Kakor pred njim Petrarca, tako je znal po načinu humanistov tudi Vergerij zakrivati senčne strani Kararcev, nasprotno pa v svetli luči kazati njih dobra dela in čednosti.

Kot zmernega humanista, ki se trudi, da piše v lepi latinščini, se nam kaže Vergerij v svojem delu „O vzgoji“, ki je tudi nastalo vsled njegove zveze s Kararci.

V vojski Frančiška Mladega (Novello), ki smo jo prej omenili, se je eden izmed njegovih dveh sinov, Ubertin, odlikoval po srčnosti. Vergerij kaže posebno ljubezen Ubertinu — bržčas mu je bil učitelj — in ga zavoljo srčnosti neizmerno hvali.

Spis o vzgoji je poslal Vergerij v pregled florenškemu državnemu kancelarju Collucciu Salutatu, ki ga je takoj vzel v roko in čital pozno v noč. Spis ceni Salutato zelo visoko: Ugaja mi, pravi, temeljitost, združena z zmerno lepoto, ki se pri novejših pisateljih tako redko nahaja⁷⁾. Dalje hvali primerno razdelitev in vsebino, ki vse obsega, kar sta podala Ciceron in Ambrozij v delih „O dolžnostih glede ureditve življenja“. „Bogu torej hvala, ki ni zapustil našega časa, ampak vejoč, kjer in kakor hoče, kaže po tebi svojo slavo“⁸⁾. Graja pa Salutato premajhno skrb glede zunanje oblike in posebe pravopisa, na kar pa je dobil od Vergerija primeren odgovor. Iz tega se prepričamo, da je Vergerij visoko cenil pouk v klasiških jezikih, da pa nikdar ni zgrešil krščanskega naziranja. Zato ga po pravici prištevamo med glavne zastopnike zdravega in zato koristnega humanizma.

⁵⁾ Govor in opis pri Muratariju l. c., col. 189—204.

⁶⁾ „De Carrariensium Familia et de illustrium eius principum magnifice gestis.“ Muratari je izdal delo z naslovom: Vitae Carrariensium principum ad ann. circiter MCCCCLV (R. I. S., XVI.), col. 109—183.

⁷⁾ „Placet rara penes modernos soliditas, quae sobriam redolet venustatem.“ Pri Muratariju l. c., col. 230.

⁸⁾ „Quod ad institutionem vitae pertinet Ciceronem nostrum et Ambrosium tractantes de officiis exhausti.“

Vzgojnemu slovstvu moramo prištevati tudi njegovo dramo „O poboljšanju mladeniške nravi“⁹⁾.

Kot prvobornatelj zdrave struje humanizma se je izkazal v spisu proti Karlu Malatesta riminiškemu¹⁰⁾. Ta knez je bil dal baje¹¹⁾ takrat v Mantovi neki Vergilijev kip vreči v reko Mincio (Minčo), češ, da se smejo kipi postavljati samo krščanskim svetnikom, ne pa neverniškim pesnikom.

Vergerijeva poslanica opisuje najprvo v goreči navdušenosti zasluge pesnikov in pisateljev. Da jih Malatesta ne zna ceniti, mu je v največjo sramoto. Njegovi predniki so drugače cenili zasluge pesnikov¹²⁾. „V našem času je neki drug izvrsten mož iz ravnote družine počastil Frančiška Petrarca, ki je po toliko stoletjih kot edini pesnik (vates) zopet vstal“ Na koncu pisma prosi Ludovika, naj pouči Malatesto, da izbriše iz svojega imena ta madež in Vergilijev kip zopet nazaj postavi.

Ali se je Malatesta udal, ne vemo. Spoznamo pa iz pisma Vergerijevo humanistiško naziranje. Tudi on, kakor drugi humanisti, ne upošteva pravično srednjega veka. Od klasičnega starega veka pa do Petrarke, ne vidi ničesar spomina vrednega v vedi in umetnosti. Pa saj se v prehodnih dobah rado dogaja, da se celo imenitni možje klanjajo javnemu mnenju.

Tudi Vergerij je bil tedaj v neki prehodni dobi. Ravno takrat je šel namreč še enkrat v šolo, da se izpopolni v grščini.

Ko so namreč leta 1396. Florentinci dobili po pogodbi Grka Manuela Chryolorasa, da deset let poučuje grščino na njih vseučilišču, je bil tudi Vergerij ves zavzet za grško modrost. Obdržal je sicer svojo službo v Padovi, vendar se je mudil med l. 1397. in 1400. večkrat v Florenci, kjer je poslušal grškega modrijana. Neizrečeno ga je bolelo, da je Chryoloras leta 1400. zapustil Florenco, preden je potekla po pogodbi sklenjena doba. Ostal je pa v pismeni zvezi ž njim, da sta se sešla l. 1415. v Kostnicah. In ko je Chryoloras 15. aprila leta 1415. umrl, mu je sestavil Vergerij grobni napis, ki je še ohranjen.

Povrnivši se v Padovo se Vergerij ni več toliko pečal s humanističnimi študijami. Ko pa so se začeli boji Benečanov zoper Padovance, je opustil celo poučevanje, še prej ko je bilo l. 1405. izvito Kararcem

⁹⁾ Comoedia ad juvenum mores corrigendos. Nahaja se v rokopisu v ambrozianski knjižnici v Milanu. (Babuder l. c., pag. 40.)

¹⁰⁾ *Invectiva contra Carolum de Malatestis pro eversione et destructione statue Vergilli Mantuanae.* Muratori l. c., XVI., 113.

¹¹⁾ Poročilo se opira samo na Vergerijev spis, ki ga je poslal v obliki pisma 18. septembra 1397 (?) iz Bologne (Bolonje) vladarju imolskemu, Ludoviku Alidosi.

¹²⁾ Misli Pandolfa Malatesta († 1364) in njegovega sina, ki je povabil k sebi l. 1372. pesnika Petrako.

žezlo iz rok. Pomudivši se nekaj časa v Benetkah je postal — bržčas po posredovanju Zabarellovem — že prvo leto papeževanja Inocencija VII. (1404—1406) tajnik pri rimski kuriji. Kakšno veljavo je imel v tej službi, priča govor, ki ga je imel po smrti Inocencija VII. v javnem konzistoriju kardinalov 6. novembra leta 1406. pred volitvijo novega papeža¹³⁾. Prostodušno je svetoval in prosil kardinale, naj z izvolitvijo novega papeža počakajo toliko časa, da se protipapež odpove, ali da umre¹⁴⁾.

Kardinali Vergerijevega nasveta niso poslušali. Izvolili so papežem Gregorija XII. Vergerij mu izkaže pokorščino. Novi papež ga čisla kakor prej Inocencij VII. Iz nekega pisma, neznano kdaj pisanega¹⁵⁾ v Rimini, v katerem se bitko pritožuje zoper oglejskega kardinala, je bil menda tedaj z Gregorijem XII. v Rimini, ko je l. 1400. povabil pizanski protipapež Janez XXIII. svojega prijatelja Zabarello k sebi v Rim. Vendar se zavoljo tega Vergerijevo prijateljstvo z Zabarello ni razdrlo, ker sta si tudi še dalje dopisovala.

Iz Vergerijevih pisem se vidi, da se je on mudil v l. 1411. in 1412. v Kopru, da je od tod potoval v Padovo in da se je mudil ob otvoritvi kostniškega zbora v Bologni. Zabarella ga je menda pregovoril, da je tudi on prišel v Kostnice, dasi je bil glede razkola drugačnega mnenja. Prijaznost cesarja Sigismunda si je bil pridobil že kot tajnik Inocencija VII. Prišel je res v Kostnicah kmalu do cesarja in je zanj prevel v latinščino Arrianovo¹⁶⁾ poročilo o vojnah Aleksandra Velikega. Po kostniškem zboru je potoval na Češko, da bi pomagal pri izpreobračanju husitov. Meseca julija leta 1420. je zagovarjal v Pragi v razboritem govoru katoliški nauk¹⁷⁾. S Češkega je potoval na Ogrsko. Prišel je v gostoljubno hišo škofa Janeza Vitéza¹⁸⁾ v Velikem Varadinu, kjer so se radi shajali razni pobožni in učeni možje. Ker je bil tedaj že star in slaboten, je gotovo kmalu po l. 1445. umrl.

Sloves si je pridobil Peter Pavel Vergerij Starejši, kakor smo videli, s svojimi vzgojeslovnimi spisi. Ž njimi si je priboril častno mesto med

¹³⁾ Objavil ga je Combi v *Archivio storico per Trieste, l' Istria e il Trentino*, l. (1882), 351 sq.

¹⁴⁾ Iz govora se vidi, da je bil tudi klerik; višjih redov pa menda ni nikoli prejel. L. 1409. je bil Vergerij arhidiakon v Piave di Sacco in na kostniški koncil je prišel baje kot ravenski kanonik. Prim. Combi l. c., pag. 352, not. 3., 4.

¹⁵⁾ Muratari l. c., col. 235.

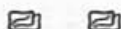
¹⁶⁾ Arrian, Flavij, r. v Nikomediji v Bitiniji okrog l. 100 po Kr., 136. prefekt v Kapadociji, je v delu „*Ἀνάβασις*“ opisal vojne Aleksandra Velikega.

¹⁷⁾ Palacký: „*Dějiny národa českého*“ itd. Dil., III., I., str. 346.

¹⁸⁾ Vitěz je postal škof velikovaradinski 4. junija 1445. — Testament Vergerijev se hrani v knjižnici sv. Marka v Benetkah. Prim. Fraknoi Joannis Vitěz de Zredna epí Varadiensis . . . orationes in causa expeditionis contra Turcas habitae etc., pag. 149. Budapestini 1878.

italijanskimi vzgojeslovci 15. stoletja. Vodila so ga načela zdrave pameti, razsvetljene s krščanstvom.

Po svojem imenu in po svoji domovini je Peter Pavel Vergerij Starejši Mlajšemu enak, v zunanjih odnošajih življenja, zlasti v mnogostranskem potovanju, podoben, v učenosti in verskem naziranju različen. Spomin njegov se sme imenovati blagoslovljen.

Krajevna imena v starih listinah.

Spisal dr. Fr. Kos.

1. Nekatere opazke k Redlichovi knjigi »Acta Tirolensia«.

Pred dvema desetletjema je v Innsbrucku izšla knjiga, v kateri se nahaja mnogootic za našo domačo zgodovino, posebno pa za zgodovino Blejskega v srednjem veku. V obče je pisatelj razna krajevna imena dobro raztolmačil, le pri nekaterih ni vedel, kje naj bi iskal dotične kraje. V naslednjih vrsticah hočem o nekaterih takih imenih govoriti.

Pod št. 74. v omenjeni knjigi se pripoveduje, da je mejni grof Udalrik med letom 1050. in 1063. podelil briksenski cerkvi vas Bistrico. Dejanje se je vršilo v „Cónere“. — Tu imenovana vas Bistrica je na Kranjskem jugozahodno od Tržiča v kovorski občini. Tudi Leše (Lêscâh), ki se pod rečeno številko trikrat navajajo, so jugozahodno od Tržiča. Kje je pa „Cónere“? Schumi (Urk. und Reg. f. Krain, I, 48) je mislil, da „Cónere“ je vas Kokra nad Kranjem. Redlich omenja, da vzhodno (ne pa zahodno) od Velikovca na Koroškem je zaselje Kanor (nemško Kanaren). Po mojih mislih ni pravo ne prvo in ne drugo. Da bi mislili na Kokro, že zaradi tega ne kaže, ker ta vas ni bila na tleh briksenskega škofa. Najbrže bi namesto „Cónere“ moralo stati „Cóuerë“ in to ime bi pomenjalo Kovor, ki je blizu Leš in blizu Bistrice.

Pod števil. 120. je omenjen kraj „Cornisic“. Ta kraj je po mojih mislih vas Krnica pri Gorjah na Gorenjskem.

Pod števil. 321. se pripoveduje, da je svobodni Vencegoj okoli leta 1080. podelil briksenski cerkvi svoje posestvo „in loco Zilecca“. — Pod št. 237. se omenja neki dvor „in loco Zilinta“. — Pod št. 140. se navaja kraj „Cilintun“. — Redlich misli, da so Zilecca morebiti sedanje Želeče pri Blejskem jezeru, kar mu moramo na vsak način pritrditi. Isto, kar Zilecca, zaznamuje tudi Zilinta! Za nosni „e“ (ë) v drugem zlogu teh dveh besed stoji v prvem slučaju navadni „e“, v drugem pa

„in“. Tudi „t“ (s sledečim „j“) se rad preminja v „č“, n. pr.: piča iz pitja, mlačen iz mlatjen i. t. d. Zilinta so tedaj Želeče. Isto, kar Zilinta, pomenja tudi Cilintun, namreč Želeče.

Pod števil. 146. sta omenjena dva kraja, namreč „Nabrezi“ in pa „Radilidorf“. O prvem kraju meni Redlich, da bi utegnila biti Breška vas (Pirkdorf) pri Pliberku na Koroškem, o drugem pa misli, da je morda Radovljica. Da je „Radilidorf“ sedanja Radovljica, mu radi pritrdimo. „Nabrezi“ je pa brez dvoma sedanja božja pot Brezje blizu Radovljice. Med ljudstvom se včasih govori: „Bil sem na Brezjah“ ali pa tudi: „Bil sem na Brezju“.

Pod št. 306. se omenjata kraja „Zebeinzalo“ in pa „Polani“. O prvem kraju piše Redlich v registru: „Mir nicht näher bestimmbar Oertl. wol in Oberkrain“. Kar se tiče drugega kraja, pa misli, da so morda Poljane pri Škofji Loki. — Po mojih mislih je „Zebeinzalo“ sedanje Sebenje (selo) pri Zaspju, „Polani“ pa Poljane pri Spod. Gorjah.

Pod št. 348. čitamo, da je svobodni Vencegoj prepustil briksenski cerkvi svoje posestvo v Zgoši, zato pa dobil od njenega škofa drugo posestvo „in loco Mulivelt“. — Redlich ni mogel najti zadnjega kraja. Jaz menim, da je „Mulivelt“ sedanja vas Mlino na jugovzhodni strani Blejskega jezera.

Pod števil. 222. se omenja neki osvobojenec „Bomizlau“. — Po mojih mislih je v prvotni listini namesto „Bomizlau“ najbrže stalo „Boinizlau“, to je Bojnoslav.

2. Kje so Bizi, Dobelgogesdorf, Herzogenbach in Lipnack?

Leta 1058. je kralj Henrik IV. podelil nekemu Anzonu tri kmetije „in villis quorum nomina subsequenter, id est: Bizi, Dobelgogesdorf, Herzogenbach et Lipnack“. Ako ne bi bilo v teh vaseh dovolj kraljeve zemlje, naj se to, kar bi manjkalo, popolni v sosednjih bivališčih na južni strani „fluminis Bizi“.

Ta listina se nahaja v Zgodovinskem društvu v Celovcu. Ponatisnjena je bila: 1) v Mittheil. des hist. Ver. f. Krain, IX. (1854), str. 21; 2) v Archiv für Kunde österr. Gesch., XIV., str. 20; 3) pri Schumiju, Archiv für Heimatk., I., str. 6., št. 2; 4) pri Jakschu, Mon. hist. duc. Carint., I., str. 63., št. 22.

Kar se tiče krajev, ki so v listini naštetih, je mislil Schumi, da „Bizi“ je Pešata pri Cerkljah na Gorenjskem, „Dobelgogesdorf“ Depala Vas pri Trzinu, „Herzogenbach“ Ponova Vas pri Grosupljem na Dolenjskem, „Lipnack“ pa Lipnik pri Trebnjem na Dolenjskem. Drugi, kakor Hasenöhrli (Archiv f. österr. Gesch., LXXXII., 558, 559) in Jaksch

(l. c.) so se po njem ravnali, ne da bi se bili prepričali, če so njegove trditve kaj vredne.

Z ozirom na to, da je fevdnik Anzon dobil od kralja le tri kmetije, ki so se nahajale pri štirih vaseh, se pač razume, da so bile te vasi blizu skupaj. Neverjetno je, da bi bile te tri kmetije tako razkosane, da bi se nahajali nekateri deli pri Cerkljah in pri Trzinu na Gorenjskem, drugi pa pri Grosupljem in pri Trebnjem na Dolenjskem. Po mojih mislih je Schumi le v eni točki pravo zadel. Herzogenbach je Ponova Vas pri Grosupljem. Poldrug kilometer od Ponove vasi proti zahodu je vas Bičje („Bizi“) in ravno tako daleč proti severovzhodu je poelok Bičje („flumen Bizi“). „Dobelgogesdorf“ so morda Duplice pri Grosupljem, ki so od Ponove Vasi tudi le malo oddaljene. „Lipnack“ so Lipljene južno od Ponove Vasi.

3. »Cruvvatis et Mirmidonibus«.

Neki duhovnik je pisal l. 1035. wormskeu škofu Azekonu, da se je karantanski vojvoda Adalberon hotel s pomočjo Hrvatov in „Mirmidoncev“ upreti kraljevi oblasti. Zato je pa Adalberon izgubil svojo vojvodino in mejno grofijo.

Dotično pismo je bilo večkrat objavljeno. Ponatisnili so ga Böhmer (Notizenblatt zum Archiv für Kunde österr. Gesch. - Quellen, V., 520), Ankershofen (Handbuch der Gesch. des H. Kärnten, II. b, 63), Giesebrecht (Gesch. der deutschen Kaiserzeit, II., 700), Jaksch (Mon. hist. duc. Carint., III., 105) in drugi.

Veliko se je že ugibalo, kdo bi bili ti Mirmidonci.

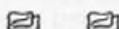
Büdingen (Österr. Gesch., str. 460., op. 1) je predlagal, da naj bi se v besedah „Cruvvatis et Mirmidonibus“ besedica „et“ izpustila, kar bi potem pomenilo „Hrvatov, njegovim Mirmidoncem“.

Wahnschaffe (Das Herzogthum Kärnten, str. 22., op. 68) misli, da je duhovnik z izrazom „Mirmidonibus“ hotel prvič pokazati svojo učenost, drugič pa tako zaznamovati prijatelje ali pa zaveznike Adalberonove.

Kukuljević (Dipl. Sbornik, I., 108, št. 121) se nagiblje na to, da bi izraz „Mirmidonibus“ nadomestil nekako z besedo „Winidonibus“ (?), kar bi pomenjalo Slovence.

Meni se zde vse te razlage prisiljene. Diefenbach (Glossarium latino-germ. mediae et infimae latinitatis) pravi, opiraje se na slovar Konrada Zeningerja iz l. 1482., da beseda „Mirmidones“ je v srednjem veku pomenjala „vntrewfolck“, to je nezvesto ljudstvo. To nezvesto ljudstvo so bili tisti Adalberonovi podložniki, ki so ga podpirali zoper cesarja. Misliti nam je na nekatere Slovence, ki so skupno s Hrvati pomagali vojvodi Adalberonu. Nadlegovali so tiste, ki so cesarju ostali

zvesti, tako n. pr. koprške prebivalce, kar je razvidno iz neke listine cesarja Konrada II. z dne 4. junija l. 1035. (Glej Stumpf-Brentano, Acta imperii, str. 49., št. 44.) Zveza Adalberonovih privržencev s Hrvati je napravila Bavarcem tak strah, da si njih čete niso upale zapustiti domovine, da bi se pridružile tistim trumam, ki so bile poslane nad slovanske Ljutice.

Razlaga krajevnih imen.

Spisal L. Pintar.

1. Žeje.

Ravno pri navidezno najtežavnejših krajnoimenskih vprašanjih se dá neredkokrat čudovito izkombinirati in dognati, če že ne popolna in neovržna gotovost, pa vsaj precejšnja verjetnost dotične razlage, samo da stopamo strogo metodično korak za korakom in z vestno natančnostjo vpoštevamo vsak kriterij, ki ga nam nudijo dotičnih imen še danes ohranjene iz prosto narodnega govora povzete oblike, ako že nimamo na razpolago zgodovinsko-zanesljivih starejših oblik. Pri množinskih krajevnih imenih se mi zdi, da je v odgovoru na vprašanje „odkod“ ona v prosto narodni govorici tu pa tam še ohranjena genitivova oblika na **-an** takov znamenit kriterij, ki nam nepričakovano razsvetli in razjasni temo etimologične zagonetke. Na mislih so mi takile primeri: vas se imenuje Cerkljè, Dupljè, Zvrčè (Zvirče), a na vprašanje „od kod“, odgovarja, držeč se starih oblik, prosti narod tistega kraja: iz Cerklján, iz Dupljan, iz Zvrčan. To mi je dokaz, da so to stara stanovniška imena z lokalnih pojmov izvedena s sufiksom **-jan** (stsl. **-janinъ**). Tako genitivovo obliko iz stare dobe nam je prstonarodna govorica ohranila, n. pr. pri imenu znamenite med Ložem in Blokami ležeče vasi Metülje ali Metljè. Od kod? Iz **Metlján**. Ta vasica torej nima imena niti od brezovih niti od sirkovih metel, kakor bi priprosto utegnil soditi kak slovenski etimolog, pa tudi ne od metljavih ovac, marveč so Met[**u**]ljani nastanjenci na tleh starega Metula; pa bilo to krajevno ime ali japidsko ali ilirsko, ali keltsko ali rimsko, sedanje ime Metljè je po pričevanju genitiva „Metlján“ vendar le slovenska tvorba.

Enaka je tudi pri Žejah. Žeje so na Kranjskem precej razširjeno krajevno ime. Žeje imamo pri Dobu, pri Komendi, pri Naklem, pri Slavini in pri Smedniku. Toda nobene teh Žej (tako se glasi genitiv pri nas knjižnih ljudeh!) mislim da nimajo zveze s precej abstraktnim

pojmom „žeja“ (stsl. жажа der Durst), kakor bi zopet utegnil etimologizirati kak priprostež, nego jih je treba kot pristno stanovniško ime „Žejane“ izvajati iz konkretnega lokalnega pojma. Zanesljivo stanovniško ime je pa izpričano po genetivu „Žejan“, ki se je v nepokvarjeni govorici prostega naroda ohranil še do danes. Ko mi je slučajno naključje prineslo na uho besede „Mrkovčeva iz Žejan“, me je ta „iz Žejan“ prvi moment osupnil, kajti navajen sem bil književniške sedanje oblike „iz Žej“, pa sem začel ovedati in popraševati med priprostimi ljudmi in dobil potrdilo, da narod govori „iz Žeján.“ Sklepanje sedaj ni več težavno. Stanovniško ime se je moralo glasiti: nom. Žejane, gen. Žejan, dat. Žejanъm, lok. Žejanъh. Pohohnjaveli „n“ se je v zadnjih dveh oblikah sčasoma popolnoma izgubil in tako so se iz Žejanъm, Žejanъh izcimile oblike Žejam, Žejah, — in po teh so se potem zasukale izpremembe tudi v ostalih sklonih, pa smo dospeli do sedanjih oblik: Žeje, Žej, Žejam i. t. d.

Zdaj pa nastane drugo vprašanje, na podlagi katerega apelativnega imena z lokalnim pomenom da je osnovano stanovniško ime Žejane. Znano nam je za našo novo slovenščino glasoslovno pravilo, da **d** pred **j** izpada, n. pr.: iz kor. klad dobimo klaja, iz pred preja, iz sed seja, iz grad grajān (namesto gradjan, stsl. graždanin). Po tem glasoslovnem pravilu bi se lahko dali zavesti do sklepa, da mora biti, kakor grajanu grad, tako žejanu *žed za podstavo, češ, da so žejani (speculatores) stanovniki na *žedu (specula, Warte, σχοπή, kor. ged — M. E. W. 62) ali pa na *židu, t. j. na vlažnem svetu, na zamoklih tleh (M. E. W. 411, kor. žid. — Primeri rus. židnjak, feuchter Wald. — Morda spada k temu korenu tudi naša „židana volja“ die feucht-fröhliche Stimmung, die weinselige Laune, der Humór iz lat. hūmor, vlaga; kajti videti je, da je Horac s svojim uvidus [carm. II., 19, 18; IV., 5. 38] in uvesco [Sat., II., 6, 70] napravil šolo. — Pa to le mimogrede!)

Dasiravno bi torej morda ne bila nemogoča razlaga, da so Žejane nastanjenci ali na visokem razgledu ali na nižavni muži, se mi vendar dozdeva, da tiči za tem imenom drug pomen. Sumim namreč, da je podstava našemu imenu koren „žeg“ (brennen), torej samostalnik žeg (Brand, Ansang), t. j. krčevina ali novina, ki so jo pridobili s tem, da so trnje in grmovje požgali, t. j. laz, kjer so drevje posekali, korenine izkopali in poruvali, vse to požgali in prostor s pepelom pognojili ter ga tako izpremenili v rodovitno, orno zemljo. — Tedaj bi bili Žejane toliko kot Lazarji, Lazniki (Roder, Reuter), Rovtarji, Trebežniki (Hauländer), Šventnerji (Schwendner). Primeri nemško ime Brand = Neubruch, Gereut = Platz, der durch Brand ausgereutet worden ist (Schmeller, I, 360). Krajev tega imena je najti na Češkem in Saksonskem, na Pruskem in Bavarskem precejšnje število, gotovo 10 vasi z imenom Brand. Semkaj spada tudi ime vasi Asang (t. j. Ansang od ansengen). Primeri Schmell.,

II., 311: Territorium quoddam dictum Asank prope Beurfeld lignis inde resectis in novale conversum. — Primeriti se dá tudi litavsko ime „trakénai“, die Trakehnen, die auf einer durch Ausbrennen urbar gemachten Heidefläche (trakas) Wohnenden (Denkschriften, XXI, 95). — Omenimo še Pòžego v Srbiji in Slavoniji.

Rešiti treba končno samo še neko glasoslovno vprašanje. Po navadnih pravilih dobimo iz „gj“ kakor znano ž, n. pr.: iz breg brežan, (Uferbewohner), Praga Pražan (der Prager), trg tržan (Marktbürger), potemtakem torej iz žeg (Brand) analogno žežan. Kako neki bi bil poleg žežan mogoč tudi žejan?

Posezimo nekoliko nazaj v staroslovenščino. Iz dj dobimo, kakor znano, žd, n. pr.: žeđja, žežda (Durst), gradjanin građdanin (meščan), kradja, kražda (furtum) i. t. d. Toda glasovno skupino žd dobimo lahko tudi iz zg (zž). Analogno z glasovno skupino št nastalo iz sč (zč): n. pr. beštislъnъ (innumerabilis) iz besčislъnъ (bezčislъnъ) dobimo namreč tudi žd iz zž po nekakem assimilacijskem in dissimilacijskem razvoju, da se izognemo nakopičenju žužnjavih šumevcev, n. pr. od izgnati se glasi sedanjik izženem, po assimilaciji izženem (izždenem), a iz tega zopet po dissimilaciji, oziroma po eliminaciji drugega ž iz oblike „izždenem“ dobimo „izdenem“ prav tako, kakor n. pr.: izčistiti, izčistiti, iščistiti, (č = tš) išštistiti naposled ististiti. Kor. mozg dá moždžani, moždani (novoslov. možjani in možgani Hirn) in drugi mozg (t. j. zamuzga ali osnik Radnagel) dá zopet poljski moždžeń in srbski moždanik. Iz korena vrog (vrag) imamo poleg vraža (Magie, Zauberei) v stsl. tudi v r a ž đ a (vražda) inimicitia vražďnikъ (sovražnik). Iz korena drozg droždiję (iz droždiję, drozdžiję) novosl. drožije Hefe. — Poleg mręža pozna staroslovenščina tudi obliko m r e ž đ a. Izpremembra skupine zž v skupino žd se nam javlja pri vseh zloženkah predlogov brez, iz, raz z besedami, ki se z ž začenjajo, n. pr.: beždelęa (bezъ želęza, sine ferro), izđęti izđmą (izžeti, izžmem), raždaliti (razžaliti) i. t. d. In ker imamo v stsl. poleg žešti žęgą tudi ždešti ždegą, tedaj treba vedeti, da je ta oblika nastala na podlagi zloženek z iz- in raz- t. j. izdešti (iz-žešti) raždešti (raz-žešti), pa se je to preneslo tudi na druge zloženke (n. pr. poždežet namesto požežet, verbrennt) in še na prosti nezloženi glagol. — Tista trdost in žužnjavost, ki jo opazimo v zloženkah izžimati, izžiti, izžigati i. t. d. in ki zahteva glasoslovno izpremembro v izđimati, izđiti, izđigati i. t. d. — prav tista trdost se nam pa pojavi tudi v trpnem deležniku prostega glagola žešti žęgą in pa v stanovniškem imenu iz lokalnega samostalnika žeg (Brandrodung, Schwende, ubi silva eradicata et ligna inutilia combusta sunt). Oblike žežen (ozir. žbžen) in žežanin (ozir. žbžanin) torej tudi lahko zahtevajo mehčanje v žbžden in žeždanin (žbždanin). Če pa imamo enkrat tako omehčano obliko žeždanin, tedaj je prav lahko

mogoče, da se ta iz omehčanega goltnika nastali ž d (gj) razvija dalje prav tako, kakor iz omehčanega zobnika nastali ž d (dj), da torej dobimo iz žeždane (die Brandroder, die Schwendner) naravnost žejane. Izkombinirana oblika *žeždane poleg žežane ima v oblikah mrežda vražda (poleg mreža vraža) dovolj opore, da se nam nikakor ne more zdeti več neverjetna.

Toliko o tem glasoslovnem vprašanju. Sedaj si pa poleg že zgoraj omenjene Pòžege oglejmo še nekaj drugih sorodnih krajevnih imen. Semkaj sodi mislim Požarnica (Pusarnitz) na Koroškem in srbski Požarevac, ob Moravi, ki so ga spačili v Passarowitz. Semkaj sodi tudi Pógara pri Trebiji (občina Oslica v Poljanski dolini), ki so jo polovičarsko knjižni ljudje spakedrali v Podgoro. Taka pačitev imena bi bila seveda nemogoča, ko bi naši malouki izobraženci nekoliko bolje poznali svojo materinščino in bolj vpoštevali prostega naroda nepokvarjeno govorico, pa se manj zanašali na svojo domiselnost. Zdaj pa žalibog že vsak nekoliko izšolan človek hoče umstvovati o naših krajnih imenih in ti kar na vrat, na nos izprevrže, n. pr. Oslico v Osélico in Pógaro (das Seng) v Podgóro i. t. d., pa imej potem takov izprevržek kaj smisla in kaj bistvene zveze z razmerami kraja ali pa nič, samo da je naviidezno pravičen. In kar bi nam še tujci ali kancelijski nadriknjige pustili nepokvarjenega, še tisto pokvariti se dostikrat trudi domač človek. — Nihče v tistem kraju ne pravi Podgora, ampak vsi vprek dosledno: Pógara, v Pógari, iz Pógare, v Pógaro, stanovniki so Pógarci, adjektiv pógarski — in ker je en del (pógarski klanec) nižji od ostale vasi, pravijo mu „pod Pógaro.“ Mislimo si, če bi bila vas res Podgora, kako imenitno bi se glasil dublirani predlog „podpod“, kakor bi prepelica pedpedikala!? Pa še nekaj je treba premisliti: Narod pravilno govori le: Za Préalom, Pod Laniščem, Pred Mostom, Pod Plečem, ne pa: v Zaprevalu, v Podlanišču, v Predmostu, v Podpleču. Analogno bi potem tudi rekal Pod Goró, ne pa morda v Podgóri, če bi bil kraj imenovan po svoji legi pod goró. V resnici pa pravi narod, kakor smo že rekli, le: „v Pógari“ (in der Sengschwende); in pógarci menda res še zdaj sekajo hosto in grmovje ter posekano v svojih lazih požigajo in pogarjajo. — (Če rabim izraz pogarjati, moram opomniti, da je to imperfektivnik od aktivnega glagola pogoriti (4). Znano je namreč, da slovenščina lepo razločuje med izimenskimi pasivnimi glagoli po tretji in aktivnimi po četrti vrsti. Aktivni glagol poleg pasivnega goréti bi pa bil *goriti (t. j. požigati). Vuk v svojem rečniku tolmači izraz „ugar“ in „ugarica“ z aufgerissener Acker (Brache) ager proscissus in „ugariti njivu“ die Erde mit dem Pfluge aufreissen. Meni se pa dozdeva, da bi bilo pravilneje namesto „razorana in solncu, da jo pregreje, razpostavljena njiva“ tolmačiti ta izraz z Brandschwende, t. j. požganina ali požgar (Pleterš., II, 206). Pri Ribnici se baje nahaja na Rudeževem posestvu med Brezjem in

Bukovico tudi planjava z imenom „na ugarju“ ali „na ugarjih“ — to so pač lazi, kjer so hosto požgali.

Pa še eno krajevno ime spada po moji sodbi v to kategorijo, namreč Požénik pri Cerkljah, rojstveni kraj Mateja Ravnikarja, ki si je bil po domači vasi nadel priimek Poženčan. Pokojni Marn je sicer v Jezičniku (XVI, 1) zapisal drugačno razlago Poženka, češ, da je od pognati, poženem, ker so vanj živino poganjali iz pristave nekdanj slovečega Bernekarjevega grada. Toda ta Marnova razlaga bo javaljne obveljala, marveč je verjetno, da je to krajevno ime napravljeno na podlagi trpnega deležnika glagola požešti požega, ki se glasi požežēnъ ali požъžēnъ (t. j. požgan). Iz Požъžénik dobimo po izpadu poluglasnika in strnitvi obeh ž obliko Požénik (die Sengschwende). Bržčas da spada semkaj tudi *Požig, vas pri Konjicah, v listinah (Zahn, Ortsn. 55) imenovana l. 1375 Posichk, 1386 Posechk, 1429 im Posekg, 1478 Possegkh. Dalje *Požeg pri Frauheimu, v listinah leta 1283 Boschwig, 1498 Posich; brez dvojbe pa sodita v to krajnoimensko družino oba Požežnika (Poscheschnik) eden pri Gornjem Gradu, drugi pri Lubnem, oba v listini l. 1424 „am Posek“ (Poseg, Pozzichk) i. t. d.

2. Bezovljak.

V Klunovem Archivu (II, 122) našteva P. Hitzinger zemljišča, ki jih je l. 1260 koroški vojvoda Urh, zadnji Sponheimovec, podaril samostanu v Bistri, n. pr.: 9 kmetij v Borovnici, 11 v Sobočevem, 7 na Verdu ali Virdu, tako da bodi Ljubljana od Kamnika ali Podpeči pa do izvira gori meja tega ozemlja, dalje 11 kmetij „zu Holler (etwa Koschlek)“, 19 v Begunjah, 5 v Topolu in pol kmetije „zu Zalschach (wohl Selschek)“ i. t. d. Kar sem tu pod narekovajem navedel nemško, se mi zdi, da je v oklepaju napačno tolmačeno. Zu Zalschach pač ni Selšček (Seuschtschek), nego marveč, če količkaj upoštevamo, množinskega lokala končnico „ah“, edino le današnje Zelše (Selsach). Ravno tako tudi Holler ni Kožljek, ampak Bezovljak.

To ime pišejo različno. Sedanji Gemeindelexikon in Catalogus cleri imata Bezuljak, Freyer je zabeležil Besulak Wesulak, a Valvasor (VIII, 733) Bisoulak. Glede srednjega zloga je Valvasorjeva oblika najpravilnejša, kajti sedanji u je tu skrčen iz ov. — Epenteza I^a pred j je razumljiva samo tedaj, če imamo spredaj ustnik: b, p, m ali v. Pravilno je torej Bezovljak, a ne Bezuljak. Ime je istega pomena, kakor n. pr.: Bezgovec pri Prečni, Bezgovica pri Osilnici, Bizovik pri Dobrunju, Bezovnica pri Sv. Mohorju v Selški dolini, Bazovnik pri Spodnji Kanomlji, Beznica (?) pri Krškem i. t. d., namreč bezgovje, Hollundergesträuch. Podstava je ꝛꝛꝛ (sambucus) ali bezeg. Imena drev in grmov tvorijo

brez razlike spola pridevnik s sufiksom „ov“, tedaj iz femin. „breza, vrba“ ravno tako brezov, vrbov, kakor iz masc. „bezeg (bez), hrast“ bezgov (bezov), hrastov. Iz takih pridevnikov in primernih apelativnikov je napravljenih dosti krajnih imen, n. pr.: Bukov vrh, Cerov breg, Drenov grič, Javorjev dol, Brezova reber, Jesenova raven i. t. d. V večini slučajev je pa namesto posebnih apelativnikov (breg, dol, grič, vrh i. t. d.) nastopil prosto kak samostalniški sufiks (-ec, -ica, -ik, -jak), n. pr.: Brezova (raven, reber, dolina, plan, hosta, šuma, gošča) = Brezovica, Dobov (breg, vrh, dol, grič, gozd, log) = Dobovec. V našem slučaju je uporabljen sufiks „-jak“, torej bezov log = Bezov-l-jak. V slovenščini te tvorbe s sufiksom „-jak“ sicer niso tako številne nego one s sufiksi -ec, -ica, -ik, v srbsščini n. pr. pa najdemo dosti vzgledov: drenjak (cornetum), gložjak (crataegetum), grmljak (quercetum), ivljak (salictum), lještak (coryletum), pavitnjak (vitalbetum), šibljak (virgultum), topoljak (populetum), trnjak (dumetum) i. t. d. — Bezovljak (sambucetum) je torej do jasnosti razložen, sedaj treba še dokaza, da Holler ni Kožljek, ampak Bezovljak.

Kožljek domnevam jaz, da ima svoje ime od kozla. Primeri podobna imena slemen in grebenov, n. pr. v Vukovem rječniku: Kozjak, planina v Dalmaciji, in Kozjan, planina v Hrvatskoj v Otočkoj regementi, pa naš kranjski Kozjek (pri Vrhniki in pri Trebnjem) in Kožljevec (pri Polici), Kozji hrbet (pri Špitaliču), Kozlova gora (Sv. Križ pri Svibnjem) in razne „Gaisruk.“ Ko bi bil tu Kožljek preveden na nemščino, rekli bi mu bili morda lahko Bocksberg, Ziegenberg, Ziegenhain, Gaisberg ali kako podobno; — pa ni! Potemtakem med Kožljek in Holler ni najti nobene zveze, pač pa je jasna med Holler in Bezovljak. Holder ali Holler (= Hollunder) je bezeg (sambucus), torej v našem slučaju samo prevod slovenskega krajevnega imena Bezovljak. Nekoliko vzporednih prestav nam nudi Zahn, Ortsnamenbuch str. 35: Besgowie pri sv. Miklavžu poleg Górnjega Grada (1424 Hollerberg), Besouschek, kmetija pri Gornjem Gradu (1424 Hollenberg), Besowie pri Kalobju (1265 Holertal), Besowo pri Trebovljah (1265 Holertal). Pravilno bi se imena pač glasila: Bezgovje, Bezovšek (iz Bezovščak, posestnik na Bezovem), Bezovije in Bezovo. V sedanjem Gemeindelexikonu za Koroško najdemo na 40. str. ime Hollern Brezevje. Slovensko ime je tu očitno izpačeno iz Bezovje.

Hujše nego Hitzinger s tem svojim domnevkom, da je Holler = Kožljek, se je pa urezal Schumi, ki je v II. zvezku Urkunden- und Regestenbuch na 372. strani v imeniku oseb in krajev postavil ta Hollern na Koroško, kakor da bi bil imel samostan v Bistri (med Vrhniko in Borovnico) svoja posestva v Celovški okolici. Notica v registru oseb in krajev se nanaša na tri mesta v listinah, na katerih se vedno vzpored navajata Bezovljak in Begunje. Te listine so št. 272 (z dne 1. novembra

1260), št. 290 (z dne 24. novembra 1261) in št. 292 (tudi iz l. 1261). V prvi pride v pošteve tole mesto (str. 212): „Addimus itaque prelibatis omnibus undecim mansos in HOLAER, decem et novem in Vegvn et alios quinque in villula iuxta Vegvn que vocatur Topol, tres in Gorischa, dimidium in Gelsach.“ . . . V drugi listini nas (str. 224) zanimajo te-le besede: „preterea duas villas Vegaun et Oberen (!) quas ipse dominus dux iam diu ut dicebat monasterio in Vrehunz promittens“ . . . a v tretji (str. 231) te-le: „preter duas villas, scilicet Vigonaf (!) et Olerem quas donaverat abbacie de Milistath.“ . . . Kje je netočnost? Skoraj bi sodil, da v Schumijevi objavi listin. Obseg prve listine nam je podal že Hitzinger, a on je pisal Holler in Schumi ima HOLAER. V drugi listini je čital Schumi: „preterea duas villas Vegaun et Oberen“ — očitno, da napačno, kajti besedilo iste listine objavljeno v Jakschevih Monumenta historica ducatus Carinthiae (IV, 571) se pravilno glasi: „preter duas villas scilicet Vegan et Oleren, quas ipse dominus iam diu dederat, ut dicebat, monasterio in Vrehunz“ (izimši dve posestvi [nasselbini] namreč Begunje in Bezovljak . . . ne pa: razun tega dve posestvi Begunje in Gorenjo vas [?]). V tretji listini je sumljiva oblika Vigonaf (če ni to slovenski lokal Begunjah) in pa Milistath (namesto Vröniz ali Fradnitz??).

Jasno je mislim vsakemu, da je v vseh teh listinah govorjenje o pokrajini, ki se razprostira od Topola preko Begunj in Bezovljaka do Grahovskega griča in ki ima kot bivše posestvo menihov iz Bistre še dandanes ime Menešija (nad Cirknico).

Še eno naj dodam. Kaj so sedanje Želše (Selsach), če se res tako govori, kakor piše Gemeindeflexikon, oziroma Zelše po Freyerju (str. 114). Če smemo sklepati po stari obliki v listini „dimidium in Gelsach“, bi utegnile to biti Jelše (Erlach). Slovenski lokal Jelšah zabeležen z italijansko ortografijo (ge = je) Gelsach začel se je tudi po italijanskem načinu izgovarjati, torej Želšah (nem. Selsach). Nekaj enakega imamo pri imenu trga Jelša na dalmatinskem otoku Hvaru, ki so ga tudi Italijani po svoji ortografiji zabeležili v obliki Gelsa, in ga po tem tudi izgovarjajo (želza). In glejte čudo golemo: tako je jelša postala murva.

3. Žužemberk.

V Izvestjah (IX, 136) sem dokazoval in mislim, da do precejšnje verjetnosti kolikortoliko dognal, da je Osterberg nastalo iz Sosterberg, t. j. Sostrski breg, ker se dviga ravno nad Sostrom ali sovodnijo štirih vodá, češ, da so Nemci napravili iz njim nerazumljivega imena svoj Zosterberg (primeri Sorica Zarz, Suha Zauchen, Selo pri Bledu Zellach, Sovra se izliva v Savo, Zoura hostium facit in Zauam [Schumi, Urk. u. Regest. I, 15] i. t. d.) ter da so, smatrajoč ga po svoje za sinkretistično

tvorbo obstoječo iz predloga zu + Osterberg (Z' Osterberg), ta dozdevni zrastek ali zmesek zopet razkrojili. — Primeri: Auritz (Zagorica pri Bledu) iz Z' Auritz (t. j. Sauritz iz prvotnega Ságoritz), Agoritschach (Zagoriče pri Podkloštru) iz Z' Agoritschach (t. j. Sagoritschach), Wirtschach (Zvirče v občini Pokerče v celovškem okraju) iz Z' Wirtschach (to je Swirtschach), Emersdorf (Smerče) iz Z' Emersdorf (menda Semersdorf vsporedno s Semering [Semerze]) in pa Kühweg (Skovče) iz Z' Kowik (t. j. menda Skovik), a javaljne kravja pot (!) i. t. d. Pripomniti še moram, da so krajna imena Sagoritschach, Swirtschach seveda le množinski lokali dotičnih stanovniških imen. Zagoričane so prebivavci za gorico, ali moderno povedano „v Zagorici“. Iz mestnika Zagoričanah dobimo po izgubi pohojnjavelega n^a obliko Zagoričah.

Čisto podoben slučaj, kakor pri imenu Osterberg, se nam nudi v Valvasorjevi razlagi Žužemberka. Pravi pa Valvasor (XI, 519) tako: „Seissenberg (Crainerisch Susenberk) hat den Namen vom Eisenberg od. Eisen-Bergwerk erhalten, weil überall hier herum das Eisen-Ertz gefunden wird. Der krainerische Name ist von dem Teutschen entliehen, aber in der Aussprache gefälschet.“

Prav v tonu svojih krajnoimenskih razlag se je dal Valvasor tudi tu zavesti na tisto ondaj priljubljeno motrišče, češ, da je začetni S = Z ostanek predloga „zu“ iz lokalne konstrukcije zu Eisenberg (v železni gori ali v železnem rudniku); morda ga je k temu nekoliko zapeljal oni Eisenberg (sonst auch Naseleiso [na železu] genannt) zwischen Kropp und Eisern noch oberhalb Jamnig, ki ga je omenil II, 141 — in pa dejstvo, da se je nahajal eno miljo nad Žužemberkom plavž Fužina (Hammer an der Gurk, II, 184). Sploh so pa sinkretistične oblike v krajnih imenih neka Valvasorjeva posebnost, n. pr.: Nabresaum, Nalogo, Namalegobe (II, 181; namesto Brezovo, Log, Mala Goba) ali Ubrodo, Udobu, Ugabrie (II, 183; namesto Brod, Dob, Gabrije) i. t. d.

Limonita (livadne ali travniške rude?), t. j. rusega železovca, ki so ga menda topili v fužini ob Krki, pa bojda v Žužemberku in najbližji njega okolici ni morda najti kaj več, nego drugod po Krški dolini in po Dolenjskem sploh, — da bi torej ne bilo prav razumljivo, zakaj naj bi se ravno Žužemberk imenoval železna gora (?) —

Stvar se meni zdi nekoliko drugačna. Znano je, da ima reka Krka v zgornjem svojem toku od izvira pa do Soteske precej strmca (4 m na 1 km) in tudi nekaj skakavcev in šumečih vodopadov čez kamenite pragove, ki si jih je med strmimi bregovi ozke struge izjedla. Zlasti doli pod Zagradcem so ti skakavci bolj na gosto, da je reka mestoma skoraj podobna hrumečemu hudourniku. (Od Krke do Podhoste ali do Kota je gotovo kakih 25 različnih slapov). Ti skakavci in slapovi pa že pri majhni vodi precej glušno šumé in bučé (ker se v ozki in globoki

dolini šum ne more tako razgubiti, nego se po odmevu med stenami še okrepi), kako pa šele pri narastli bobné in hruščel — in prav v tej okolnosti nam je iskati povoda za ime Žužemberk, ki je povzeto torej po šumeči Krki, kar je prav primerno spoznal že Faitanus. Omenjeni Joannes Faitanus je v svoji knjižici „Seisenbergensis tumultus“, natisnjeni na Dunaju leta 1560, označil lego žužemberškega grada in trga s sledečimi besedami:

Est locus Illyriae in medio, convallibus imis
 Erectus, rupe aëria, muroque minaci
 Oclusus, telis non expugnabilis ullis,
 Quem genus Auerspergi praeclarum et nobile bello,
 Indidit agrestis cui bos cognomina quondam,
 Sceptra vetusta tenens longo iam tempore frenat.
 Illum Gurgha fluens liquidis interluit undis,
 Quae inter saxa fremens urbi dat murmure nomen
Horrisono, et muros et propugnacula lambit

V prostih slovenskih šestomerih bi se ta Faitanov popis glasil približno tako-le:

V sredi Ilirije dviga se kraj nad globoko ožino
 Tik na visoki skalini, obdan krog s strmim obzidjem,
 Močna trdnjava, kljubést in odpór za vsako orožje,
 Kraj, ki kroti ga Turjačanov rod že leta in leta,
 Rod, ki je svoje imé v premnogih že bojih proslavil,
 Staro imé povzeto od tura al divjega zobra.
 Skozi ta kraj se bistrih valov reka Krka poganja,
 Ki med skalovjem bučeč daje z groznim šumenjem in
hruščem
 Kraju in gradu imé, ter liže trdnjavsko ozidje. —

Ime Žužemberk je kajpada tujega, t. j. nemškega izvira. Da je dobil kraj nemško ime, si bomo menda morali razlagati tako, da je utegnila biti prvotna naselbina prav od tujcev sezidan grad z morebitnimi industrijalnimi zgradbami vred napravljenimi ob bučeči Krki in njenih naravnih jezovih, t. j. ob lahnakovih pragovih od narave zgrajenih in preko struge naloženih. Kot take industrijalne zgradbice si seveda poleg priprostih mlinov lahko mislimo hlodoreznice, kladija in fužine. Ime je torej, kakor smo rekli, nemško, kajti, če bi bilo slovensko, bi se po znanem glasoslovnem zakonu (t. j. metatezi tert-trêt; glej Mikl. primerj. sl. I, 31) v svoji drugi polovici ne glasilo „berg“, nego „breg“. Prav ta okolnost tudi odločno ugovarja kakemu moderno-slovenskemu shvatanju, češ, da je to „Zožen brég“ (Uferverengung) analogno s

sosednjo Sotèsko (Ainödt)¹⁾. Če bi recimo hoteli ne oziraje se na tertret-razmerje obeh jezikov iz podstavljenega slovenskega imena *Zožen breg izvajati nemško ime, bi se moralo to menda glasiti kako drugače nego Seisenberg, kajti nemški „ei“ dobimo pač iz „i“, pa ne iz „o“ (oziroma κ). Primeri: Bistrica Feistritz, Glinjice Gleinitz, Lipnica Leibnitz, Koprivnica Kopreinitz, Ribnica Reifnitz, Vinica Weinitz i. t. d., a na drugi strani zopet $\lambda\kappa\kappa\lambda$ Lak, Lož Laas $\lambda\kappa\mathfrak{z}\kappa$ (?) — Pa recimo, da je ime Žužemberg, če tudi mu ne vemo prave slovenske razlage, vendar slovensko in prvotno, pa da bi bilo iz tega nastalo nemško, — tedaj se kmalu prepričamo, da to ne more lahko biti, kajti potem bi pač dobili kak **Schuschenwerk** (Primeri: Lužarji **Luschari**, Žalovice **Schalowitz**, Žirovnica **Scheraunitz** i. t. d.), ne pa **Seisenberg**.

Zveza med Žužemberk in Seisenberg je brez vsakega dvoma, a kakšna? Iz slovenščine na nemščino ne gre, tedaj poskusimo iz nemške oblike imena preiti na kranjsko. Toda v tem slučaju z Valvasorjevim shvatanjem imena, češ Seisenberg = Z'Eisenberg, kajpada nikakor ne izhajamo, kajti iz Z'Eisenberg se kranjski Žužemberg ne dá izvesti. Pa zakaj ne? V starejši nemščini bi se bilo ime s tem pojmom pač moralo glasiti Z'Isenberg in to bi se pač v našem jeziku pretvorilo v Čiženberg (Primeri: Cerngrób Z'Erengrub, češ. Cahe Z'Achen, Cmurek Z'Mureck i. t. d.). Če bi pa bilo ime iz novejšje dobe, tedaj bi se v tem slučaju imelo glasiti Z'Eisenberg in tedaj bi v našem jeziku slulo **Cajžemberk**. (Primeri: Geisel gajžla, Seife žajfa, Reise rajža i. t. d.) kvečjemu Čajžemberk (Primeri: Čušperk Zobelsperg).

Če pa začnemo z obliko Susenberg in s pomenom „šumni breg“, steče nam cela razlaga gladko brez spotikljaja. Glagol sausen (šumeti) se je namreč v stari nemščini glasil še susen in iz tiste dobe je ime Susenberg ali po naše Žužemberk, ki se v naši kranjščini seveda ni dalje izpreminjal, ampak se je ravno v narečju glede debelskega vokala takorekoč petrificiral, z edino to izpremembo, da je s postal ž. (Primeri: sagen (kočev. sugen) žugati, Säge (stvn. Saga) žaga, sicher žiher, Ursache uržah i. t. d.). Opomniti hočem, da imamo še drugo sled glagola „susen“ iz stare nemščine ohranjen v kranjščini. Iz otročjih svojih let se spominjam nekega refrena. Ko so spravljali otroke spat, rekali so jim ogrnivši vsakega v zibeli z odejo: „zdaj pa žužu“. Pozneje, ko sem se že sam odeval, sem se večkrat spomnil še na tisti materin „žužu“, pa si nisem mogel razjasniti, kaj je s tistim žužanjem. Danes si domišljam,

¹⁾ Pri tem nemškem imenu mimogrede lahko omenim, da po moji sodbi to ni, kakor misli Valvasor (XI, 11) eine rechte Einöde, eine wahrhafte Wildnis, samota, pustota, puščava, ampak da doslovno odgovarja pojmu slovenskega imena „Sotèska“ in da je nastalo iz apelativnika die Engede (angustiae). Primeri drängen drenjati (izg. drejnati), hängen henjati ali jenjati (izg. jejnati), sich verdingen udinjati se, Engel ajnuc (t. j. angelec) i. t. d.

da sem vendar pravo pogodil. Ta beseda je refren iz stare uspavanke (Susanne), iz uspavanke, ki so jo z lahuim brnenjem (susend) popevale matere svojim malim, ko so jih devale spat (beim Einsusen der Kinder). Žužen- je torej tu stara prvotna oblika, in Valvasor se je motil, če je mislil, da jo je naše narečje v izgovoru popačilo (in der Aussprache gefälscht). Primeri: Letopis Matice Slovenske za l. 1898 str. 175. »Riža ali peča je starejša, rajželjč ali pečica novejša tujka«. — Dočim se je torej stari „susen“ v našem „žužen“ lepo ohranil, se je pa v nemščini sami „susen“ v smislu razvoja svojega narečja potom preglaševanja izpremenil v „seusen“ ali „seisen“ (današnji „sausen“, preglašeno obliko rabimo dandanes samo v pomanjševalniku säuseln), torej tudi prvotni Susenberg poznejši Seisenberg (oziroma Seusenberg) t. j. šumni breg.

Analogno krajevno ime je Šumna dolina pri Lomnem v Krškem okraju. Primeri: ime Šumnik (Valvasor II, 160, Schumnig — Freyer, 118 „Shumnik“ pri Polšniku). Vpraša se samo, da li se to strinja z obliko Šemnik (str. 88 v Gemeindelexikonu). — Znano je tudi, da se imenuje dolina šumeče Anize (das Thal der sausenden Enns) skratka kar „das Gesäuse“, t. j. šumot ali šum. V to vrsto krajnih imen spada tudi Sopotnica, vas pri Zmincu v poljanski dolini, in Sopotnitz, vas na Češkem. Podstava tem imenom je sopot (der brausende Wasserfall). Semkaj spada tudi Sopotnica pri Slovenskem Plajbergu in Sopot pri Korpičah v Velikovškem (recte Blekovškem) okraju na Koroškem; in jaz bi sodil, da slovenske oblike Zapotnica in Zapot v novjšem Gemeindelexikonu za Koroško niso pravilno zabeležene, to se pravi, da v teh imenih ni iskati predloga „za“ in samostalnika „pot“, da se ta imena torej ne dajo vspejati z imeni Zagozd, Zahrib, Zagrad, Zavrh, Zaklanec, Zadruga, Zagorica, Zabrezje, Zadobje, Zabukovje i. t. d. Pravilno mislim, da se imajo glasiti le Sopotnica in Sopot: kdor pa kaj izvestnejšega veš o njih, povej, da vemo. Nemških imen te vrste je po svetu še mnogo; n. pr.: Sausenberg, Sausenheim, Sausenhofen, Brausendorf, Brausenstein, Rauschenbach, Rauschenberg, Rauschengrund i. t. d.

Končno bodi še omenjeno, da imamo poleg znanega trga Žužemberka na Krki tudi neznatno zaselje tega imena pri Gorenji Vasi v Krški občini. Čudim se samo, kako bi bilo malo zaselje s štirimi hišami in dvajseterico prebivalcev prišlo do nemškega imena. Ali je pa to ime drugače razlagati? —

4. Povhov Gradec.

Nemško ime Billichgraz je pač le nerodna ponemčenka iz nerazumljenega slovenskega imena Povhov Gradec, češ, kakor da bi bil dobil grad svoj naziv od znanih glodavcev, ki se oblastno maste v naših bukovih gozdih, kadar žir obilno obrodi, t. j. od polhov, o katerih nam

Valvasor v III. knjigi svoje *Ehre des Herzogt. Krain* obširno poroča, kako da živé, kako se lové, kako jih hudič na pašo goni i. t. d. O imenu grada Billichgraz se pa Valvasor (XI, 32) previdno ni hotel na nobeno stran odločiti, dasiravno je omenil puhli narodov (?) izmislek, češ, da se je kraj izprva imenoval prosto Gradec, da je pa neko jesen potoval neki škof todi mimo, da ga je noč prehitela, da je bil prisiljen v gozdu prenočiti, in tedaj da so mu prišli polhi — gospodarji jesenskih noči v žirovitem bukovju — do sedla in konjske oprave, pa da so mu vso oglodali in vničili; ko je tedaj o prvem svitu prihodnjega jutra škof prebudivši se opazil, kakšno škodo da so mu polhi napravili, je baje glasno vzkliknil: „Tu je pač polhov gradec!“ — in to ime da je od tedaj kraju ostalo za vselej. „Ali je to resnica“, (je dostavil še Valvasor) „ali pa samo iznajdba kakega brezposelnega izmišljavca, to hočem pustiti nedoločeno“. Meni se vidi, da bi se pri tej prazni marnji že bil prav lahko odločil in jo kar gladko zavrgel.

Če primerjamo podobna imena gradov, kakor so n. pr.: Cekinov grad (Leopoldsrub), Fajfarjev grad (Peppensfeld), Fuksov grad (Tschernemblhof), Gracarjev Turen (Feistenberg), Idričjanov grad (Rosenbüchel), Hajmanov grad (Ehrenau), Kodelijev grad (Thurn an der Laibach), Kušljanov grad (Moosthal — Zabłata n. pl., ne pa Sapłata f. s.) i. t. d. — ali pa Pajkovo (Schloss Nadlischek), Rupreče (sc. posestvo) ali Ruperč vrh (Ruprechtshof), Dominče (sc. posestvo, Dominitschhof, t. j. Dominikovo), Strobelhof (Bokavce, pravzaprav Štrobljev dvorec) in Pipanše pri Radovljici (Brunnfeld) i. t. d. — tedaj pridemo naravno do primernega zaključka, da je tudi ta grad dobil ime pač le po svojem posestniku. Kakor so v zgoraj navedenih slučajih posestniki Cekin, Fajfar, Fuks, Gracar, Idričjan, Hajman, Kodeli, Kušljan, Pajek, Ruprecht ali Rupert, Dominik, Štrobelj, Pipan i. t. d. dali posestvom in gradovom ime, tako so tudi v našem slučaju ljudje gradiču, ki je bil last nekega Povha, po njem vzdeli ime Povhov Gradec. — Iz Valvasorjeve XI. knjige tudi lahko naštejemo še nekaj nemških imen gradov (-stein), dvorcev (-hof) in stolpov ati turnov (-thurm), ki imajo ime po svojih nekdanjih posestnikih n. pr.: Friedrichstein (200), Gallenstein (168), Hallerstein (272), Ottenstein (433), t. j. Friderikov, Gallov, Hallerjev, Ottonov grad — Gerlachstein (184) je pa vendar javaljne grad Gerlachov, nego marveč prav grad Jelšje (das Gerlach, alnetum) — dalje Gallenhof (167), Grimschizhof (226), Matscherolhof (363), t. j. Gallov, Grimšičev in Mačerolov dvorec — dalje Šenkov turen (Schenkenthurn, 507) stolp ali gradič, ki mu je ustanovitelj neki Amalrich Schenk von Osterwitz, in Schrottenthurn (514), t. j. stolp ali gradič, ki so ga dali sezidati gospodje Schrotti. —

Za Povha se je torej pisal eden prvih gospodarjev Povhovega Gradca. Napačno bi pa bilo misliti, da je to osebno ime posneto po

imenu žirogrizne živali, podobno priimkom Volk, Medved, Lesjak i. t. d. To je le slučajna prikazen, da se priimek Povh v izgovoru strinja z apelativnim imenom „polh“, kajti notranje besedoslovne zveze med njima pač ni. Je pa po moji sodbi Povh izvedenka iz imena Pavl (izgovori Pav, kakor Gal, izgovori Gov [Sveti Gòv — panj čebel ukròv]) + ih ali ùh, torej prvotno Pavlih ali Pavlùh. — Primeri: Rom ([Je]rom = Hieronym): Romih, Juri: Jerih, [An]ton: Tonih, Tom[az]: Tomih. Iz teh oblik so z nadaljnimi priponkami (je, in) izvedena imena Povšè, Povšin (Pauschin?); Jeršè, Jeršin, Jeršinovec; Tomšè. — Peršè, Peršin predpostavlja Perih (Pirh?), pa bodi da je to iz Pero (Peter) ali pirùh = zaripljenec, Janše (Janša) predpostavlja Janih, Jakše Jakih, Meršè Mertih (Martin); primeri še Lovše Lovšin (skrčeno v Lušin, kakor Skovšek [Skovščak, tisti, ki je doma iz Skovca, bodisi iz onega pri Trebnjem ali iz onega pri Mokronogu] skrčeno v Skušek); Gorùh Goršè ([Gre]gor?); Kožùh, očih, mačèha i. t. d. Izvedenke z naglašenim sufiksom so pa n. pr.: Pavliha, Jeriha, Lovriha (Lovre), Gliha (Gol, Gallus?) i. t. d.

Proti izvajanju imena Povhov Gradec od besede „polh“ (myoxus, Billich) se mi pa zlasti upira tale pomislek: Naravno in razumljivo je, da imajo lahko kraji po živalih svoje ime, če se teh v kakem kraju večja množina nahaja, a taki kraji so naravno-lokalni pojmi (dol, hrib, brdo, potok, ravan, peč (skala), vrh, hrbet i. t. d.), ne pa pojmi, ki še le nastanejo po stalni naselitvi ljudi in po zgradbi bivališč (n. pr.: selo, vas, mesto, trg, grad, dvor, trdnjava, straža, ostrog, tabor i. t. d.).

Potemtakem se mi zde razumljiva imena: Medji dol, Medvedje brdo, Kozji hrbet, Kravja dolina, Pasja ravan, Volčji potok; spotikljiva pa nasprotno: Pasja vas, Mačkova vas in Mačkovec (Katzendorf), dasiravno sta pes in mačka domači živali, tedaj sonaseljenca s človekom po vaseh. Račja vas in Račje selo se pač ne imenuje niti po rakih niti po racah, kakor Račji potok (Kroisenbach), ampak po nekem osebnem imenu (Ratpoto? Ratko ali Ratek). Ravno tako bi se mi zdelo razumljivo ime Polšja dever in se mi zdi Polšje brdo pri Dobrovi in Polšnik (ali Polšji hrib, Billichberg) pri Litiji; Polhov Gradec pa nima smisla, saj polhi ne zidajo gradov in v njih ne prebivajo, edino kar bi še bilo mogoče, je, da vzamemo Polh za osebno ime analogno s priimki Jazbec, Lesjak, Dachs, Fuchs i. t. d., toda osebnih imen ne kaže predstavljati, to pa tem manj, če ostane druga polovica sestavljenega imena „gradec“ (graz) neprevedena. Sučimo torej ime Billichgraz, kakor že hočemo, vedno ostane nerodno in nesmiselno. Pa še nekaj me moti: če bi bilo ime od „polha“ žiroglodavca v smislu zgoraj navedene Valvasorjeve anekdote, bi se pridevnik bržčas glasil „polšji“, a ne „polhov“, kakor imamo tudi „volčji“ (ne volkov) potok, „račja“ (ne rakova) kuga, „volovji“ (ne volov) jezik, „zajčji“ (ne zajcov) vrh. „Vranja“ (ne vranova)

Peč pa ne spada popolnoma semkaj za vzgled, ker kljub nemški prestavi (Rabensberg) menda vendarle ima drugo podlago nego živalsko ime „vran“ (Rabe). —

Kot dodatek naj navedem še par vzgledov takih grajskih imen, ki so nastala po lastniku grada, pa jih poznejša doba poleg izpremenjenih razmer ni več prav razumela, ali pa jih je naravnost krivo tolmačila. — Begunjski grad na Gorenjskem se zove nemški Katzenstein. To pa ni morda „mačji kamen“, tudi ne v pomenu Frauenglas (Marijino steklo), ampak kar skratka „Kacjanov grad“ po enem poznejših posestnikov. Valvasor nam (XI, 299) pripoveduje, da je bil okoli leta 1338 lastnik gradu neki Miklavž Breški (Niclas von Rain), da se je po njegovi smrti njegova hči poročila s Hansom Haunsberškim in prvega moža preživevši da je vzela potem za drugega soproga Jurja Kacijanerja. Potem je ostal grad dolgo vrsto let v posesti Kacijanerjev in dobil tudi po njih svoje ime. (Von da an ist das Schloss eine geraume und vieljährige Zeit bei denen Herren Kazianern verblieben, unterdessen aber seinen ersten Namen Vigaun abgelegt und von den Herren Kazianern Katzenstein genannt ist. Gestaltsam sich noch heut mehrbemel-dete Herren Kazianer „Grafen zu Katzenstein“ schreiben.) Namesto Katzenstein bi torej bilo pravilno Kanzianstein, z izgubo pohohnjavelega n̄ Kazianstein! —

Nekaj podobnega velja o starem gradu Kieselstein v Kranju, o katerem Valvasor (XI, 111) naivno trdi, da je dobil od todi ime, češ, ker je iz kremen-kamna (Kieselstein) zgrajen ali na kremenčevem temelju sezidan. Valvasorjevo besedilo se glasi: Den Namen Kieselstein hat ihm der also genannte Stein zugeeignet, angemerkt sowol das Schloss als die ganze Stadt aus lauter Kieselsteinen ist erbaut und auch der völlige Grund von dergleichen Stein gelegt. — Valvasor je bil izprva (II, 114) že pravilno zabeležil Kislstein, kajti res ni nič drugega, nego Kislov ali Kisljev grad, pa že tam ga je bodlo slovotvorno modrovanje, da je v oklepaju dostavil (oder Kieselstein). Da je bil ta grad v 16. stoletju last viteza Janeza Kisla Fužinskega, nam pričuje Tobija Stangel v svojem slavospevu na zaroko Brdskega barona Adama s plemenito gospico Ano Kislovo. Ta slavospev (carmen encomiasticum in celebres nuptias generosi et clariss. viri, domini Adami l. baronis ab Eck et Hungersbach, domini in Flednich etc. sponsi et inclytae ac pudiciss. virginis dñae Annae Chislidis, illustris equitis dñi Joh. Chisl de Chaltenprun filiae, sponsae) je eden najstarejših kranjskih tiskov, natisnjen v Ljubljani l. 1577 v Janeza Manlija (Mandla) tiskarni. Kmalu v začetku navedenega slavospeva čitamo te-le verze:

Terra iacet, praedives opum, sub vallibus imis,
Qua liquidus leni decurrens murmure Cancer

Albicat et prima derivat origine Savus:
 Cranburgum veteres Heneti dixere, quod illis
 Carniolanus aquis primus consedit et altam
 (Argolici pyrgon dicunt) ibi condidit arcem
 Imperioque alias ex illa subdidit oras.
 Haec est Chiselidae illustris domus incluta Jani.

To bi se v prostem slovenskem prevodu približno takole glasilo:

V znožju gorenjskih dolin se krájina širi bogata,
 Tam kjer lahno šumeč priteče ti Kokra nizdolu
 Belovalovna ter združi se z bodrimi Save tokovi:
 Véneti stari so zvali ta kraj Kranj, — kér ob teh vodah
 Kranjci najprej naselivši se zgrádili so na višini
 Grad — razgleden ostròg — (Argoljci bi rekli mu *πύργος*)
 Ter od tam si podvrgli še druge okraje in brege.
 Grad ta je dom slavnorodnih, — dom dičnega
Janeza Kisla.

Ker je bil torej ta grad „dom Kislov“, se je po posestniku imenoval Kislstein, t. j. Kislov grad, ne pa Kreménjek.

Kazalo

za porabo Marnovega Jezičnika (Letnik IX.—XXX.)

Sestavil **Luka Pintar.**

Ahacel Matija XXIII, 66	Belostenec Joan. XXI, 51
Alasia da Sommaripa, fra Gregorio, XXI, 25	Berčič Ivan XXVI, 54
Albreht Andrej XXIII, 49	Bevk Jožef XXV, 45
Aleš Peter XXV, 19	Bile Franc XXIV, 42
Alič Juri XXIV, 29	Bile Janez XXX, 14
Ambrož Mihael XXV, 36	Bleiweis Janez XX, 1; XXIV, 90
Andolšek Andrej XXV, 77	Bodjanskij Jos. Maksimovič XXVI, 52
Andreaš Miha XXIII, 67	Bohinc Andrej XXIII, 48
Arko Jernej XXV, 20	Bohorič Adam XXI, 8, 58; XXVI, 59
Baraga Friderik XXIII, 39	Bonač Janez XIX, 39; XXIV, 68
Barla Mihal XXIII, 37	Božič Janez XXV, 79
Basar Jernej XXII, 10	Bradaška Fran XXX, 52
Bastiančič Jernej XXII, 70	Brence Janez XXV, 54
Bedenčič Janez XXIII, 38	

- Breznik Anton XXII, 73
 Buchich Mihael XXI, 51
 Burgar Jožef XXIV, 21
 Burja Jakob XXV, 28

 Caf Oroslav XXIV, 73
 Cegnar Franc XXIX, 55
 Cigale Matej XXVIII, 25
 Cimperman Fran Ser. XXV, 95
 Cizej Peter XXV, 64
 Conti Anton XXII, 49
 Costa Etbin Henrik XXV, 83
 Crobat Martin XXII, 73
 Cvetko Fran XXIV, 44

 Čandik Janez XXI, 27
 Čbeličarji XV, 1
 Čebašek Andrej XXX, 41
 Čop Janez XXIV, 90
 Čop Matija XVIII, 36; XXIII, 81
 Črnčić Ivan XXVI, 56

 Dainko Peter XXIII, 19
 Dalmatin Anton XXI, 11
 Dalmatin Juri XXI, 6
 Damascen Janez XXII, 67
 Daničić Djuro XXVI, 53
 Debevc Janez XXII, 70
 Detomil (glej Jeriša)
 Dev Anton Feliks (glej Damascen)
 Dežman Dragotin XXVIII, 38
 Dobrovsky Jos. XXVI, 41
 Dolenc Jakob XXIII, 38
 Dolinar Luka XXIII, 41
 Dolžan Jernej XXV, 51
 Domicel Franc XXV, 81
 Drobnič Jos. XXVI, 50

 Edling Jan. Nep., grof XXII, 53
 Einspieler Andrej XXVIII, 1
 Engelman Leon XIX, 48; XXIV, 90
 Erjavec Fran XXVIII, 48

 Fanton de Brunn Jos. Ig. XXII, 73
 Fleišman Andrej XXV, 28
 Fleišman Juri XXV, 59
 Franul de Weissenthurn Vincenc XXIII, 4
 Frelih Matevž XXX, 11
 Freyer Henrik XXV, 27
 Frizinški spomeniki XXVI, 63

 Garbitius Matthias Illyricus XXI, 20
 Geitler Lavoslav XXVI, 50
 Glagolica XXVI, 61
 Globočnik Felician XXIV, 33
 Globočnik Janez XXV, 65
 Godina Jos. XXV, 37
 Goličnik Janez XXII, 75
 Gollmayr Andrej XXIV, 23
 Gollmayr Juri XXII, 72
 Gorenjec Lavoslav XXV, 91
 Gorjup Fran Ksav. XXII, 35
 Grabner Juri XV, 5; XXIII, 80
 Grabrijan Juri XXIV, 24
 Grigorovič Viktor Ivanovič XXVI, 52
 Gutman Andrej XXIV, 29
 Gutsman Ožbalt XXII, 41

 Habelich Juraj XXI, 54
 Hanka Vaceslav XXVI, 48
 Hanuš Ignac Jan XXVI, 50
 Hasl Jožef XXII, 39
 Hašnik Jožef XXIV, 56
 Hattala Martin XXVI, 50
 Hilarius (glej Frelih)
 Hilferding Aleksander Fedorovič XXVI, 52
 Hipolit (p. Hippolytus Rudolphs-werthensis) XXII, 2
 Hitzinger Peter XII, 1; XXIV, 90
 Hladnik Franc XXV, 27
 Hladnik Matevž XXV, 32

- Hočevar Matija XXX, 21
 Hofman Mihael XXII, 74
 Holzapfel Ign. XV, 4; XXIII, 78
 Hradecky Jan. Nep. XXV, 35
 Hren Tomaž XXI, 22; XXII, 13
 Hrovat Ladislav XXVIII, 58
 Hueber Kajetan XXV, 40
- Jagić Vatroslav XXVI, 57
 Jakomini Jož. vit. XXIV, 28
 Janez Krstnik od Sv. Križa XXI, 44
 Janežič Anton XXV, 1; XXVI, 60
 Japel Juri XXII, 57; XXVI, 59
 Jarnik Urban XV, 5; XXIII, 15; XXVI, 59
 Javornik Placid XXIV, 62
 Jažirk (glej Križaj Jan.)
 Jeglič Anton XXX, 57
 Jelovšek Franc XXIV, 23
 Jenko Simon XXVIII, 54
 Jeran Luka XXVII
 Jerin Urban XXIV, 23
 Jeriša Franc XVII, 67; XXIV, 90
 Ješenak Jan. Pavl. XXIII, 36
 Jonke Juri XXIII, 73
 Jordan Jan Peter XXVI, 50
 Jungmann Jos. XXVI, 47
 Juričič Jos. XXI, 11
- Kafol Filip Jak. XXV, 59
 Karadžić Vuk Stefanović XXVI, 53
 Kastelec Matija XXI, 30
 Kastelic Miha XV, 4; XXIII, 74
 Kek Jožef XXIV, 26
 Kemperle Štefan XXIV, 42
 Kern Vincenc XXII, 77
 Klančnik Simon XIX, 33; XXIV, 50
 Klapše Pavel Franc XXII, 17, 49
 Klementini Anton XXIII, 38
 Klinc Lukež XXI, 10
 Klun Vinko Fereri XXV, 65
- Knjiga slovenska od IX. do XVI. veka XXVI
 Knobel Pavel XXII, 78
 Knoblohar Ign. XXV, 22
 Kobe Juri XVII, 1; XXIV, 50
 Kociančič Štefan XXV, 55
 Kočevar Ferdo XXV, 87
 Kočevar Štefan XXV, 36
 Kollar Jan XXVI, 49
 Konsul Stipan XXI, 12
 Kopitar Jernej XVIII, 1; XXIII, 3; XXVI, 43
 Korytko Milan XXIV, 48
 Kosar Franc XXX, 1
 Koseski (glej Vesel Jovan)
 Kosmač Franc XXV, 53, 94
 Kosmač Juri XV, 4; XXIII, 76
 Košar Jakob XXIV, 43
 Kovačič Jožef XV, 5; XXIII, 82
 Kozler Peter XXV, 68
 Kračmanov (glej Valjavec Mat.)
 Krajnc Jožef XXV, 62
 Krašna Jakob XXIV, 66
 Krek Gregor XXVI, 66
 Krell Sebastijan XXI, 4
 Krempl Anton XXIII, 60
 Krištof vojvoda Virtemberški XXI, 20
 Križaj Janez XXV, 26
 Križaj Jernej XXX, 22
 Križnogorski (glej Bevk Jož.)
 Kržič Anton XXX, 54
 Kukuljević Ivan XXVI, 54
 Kumerdej Blaž XXII, 55; XXVI, 61
 Kuralt Martin XXIII, 46
 Kurelac Fran XXVI, 54
 Kurnik Vojteh XXV, 82
 Küzmics Mikloš XXII, 69
 Küzmič Stevan XXII, 46
 Kvas Koloman XXIII, 14
 Lah Valentin XXV, 85
 Laurenčič Primož XXII, 26

- Ledinski (glej Žakelj Ant.)
 Lenček Jernej XXV, 72
 Lepstanski (glej Orešnik Jože)
 Lesar Anton XXV, 66
 Leskovic Peter XXV, 20
 Levičnik Jernej XV, 6; XXIII, 80
 Levičnik Josip XXIX, 35
 Levstik Fran XXVIII, 34
 Likar Andrej XVII, 62; XXIV, 52
 Linhart Anton XXII, 63
 Lipold Jožef XXIV, 30
 Ljubić Šime XXVI, 56
 Lotrič Matevž XIX, 44; XXIV, 90

 Macun Ivan XXV, 62
 Majar Matija XXVIII, 5
 Makovic Anton XXII, 70
 Malavašič Fran XXIV, 50; XIX, 20
 Mandelc Valentin XXVIII, 52
 Mannel Hans XXI, 14
 Marešič Jožef XXV, 30
 Marn Franjo XXX, 60
 Marn Jos. XXX, 61; XXVI, 70
 Maroušnik Jernej XXV, 32
 Marušič Andrej XXX, 27
 Medved Jernej XXV, 22
 Megiser Hieronymus XXI, 15;
 XXII, 19
 Melcer Karl XXV, 50
 Metelko Fran IX; XXIII, 36;
 XXVI, 60
 Mihelič Janez XXII, 67
 Mikec Miha XXI, 27
 Miklošič Fran Ksav. XXVI, 45
 Močnik Matej XXIX, 25
 Modrinjak Štefan, XXIV, 43
 Murko Anton Jan. XXIV, 25
 Muršec Jožef, XXVIII, 10
 Musi Peter XXV, 24

 Naglič Martin XXII, 67
 Nastran Joahim XXIV, 62
 Navratil Ivan XXIX, 1

 Nečasek Jan. Nep. XIII, 1
 Novak Jos. XXV, 85
 Novaković Stojan XXVI, 54
 Nožarjev (glej Engelman)
 Okiški (glej Umek Ant.)
 Oliban Anton XVII, 54; XXIV, 64
 Orel Jož. XXV, 21
 Orešnik Jož. XXV, 22
 Orožen Valentin XXIV, 31
 Paglovic Franc Mihael XXII, 15.
 Pajk Juri XXV, 24
 Parapat Janez XXV, 90
 Partel Jož. XXV, 29
 Pekec Ant. XXIV, 22
 Pergossich Januss XXI, 51
 Pesmi, Stare slovenske XXII, 9
 Peternel Mihael XXV, 38
 Petretics Peter XXI, 51
 Pferschmann Maria Christina
 XXII, 27
 Pikel Mihael XXV, 48
 Pintar Anton XXV, 52
 Pintar Lovro XXV, 48
 Pirc Franc XXIII, 70
 Pirnat Andrej XXVIII, 20
 Podgoričan (glej Gorenjec Lavosl.)
 Podgorski (glej Svetec Luka)
 Podlipski (glej Hitzinger Peter)
 Pogačar Jan. Krizostom XXV, 46
 Pohlin Marko XIV, 1; XV, 7;
 XXII, 29
 Poklukar Jožef XXIV, 58
 Popovič Janez Žiga Valentin XXII,
 22
 Potočnik Blaž XV, 4; XXIII, 86
 Poženčan (glej Ravnikar Matej)
 Praprotnik Andrej XXIX, 9
 Prelog Matija XXV, 47
 Premru Jožef XXV, 39
 Prešeren Franc XV, 5, 70; XVIII,
 43; XXIII, 81
 Primic Jan. Nep. XXIII, 9

- Pukmeister Janko XXV, 88
 Rački Franjo XXVI, 55
 Radonievč Viteslav (glej Žvegel Andrej)
 Radonievč Jos. (glej Žvegel [Schwegel] Jos.)
 Raič Božidar XXV, 75
 Rant Felician XXIV, 28
 Ravnikar Matej, Poženčan XVI, 1; XXIV, 44
 Ravnikar Matej, vladika XV, 63; XXIII, 4
 Razlag Radoslav XXV, 69
 Redeskini Maksimiljan XXII, 51
 Reja Andrej XXII, 76
 Repež Filip Jakob XXII, 37
 Rihar Jožef XXII, 79
 Rišner Vido XXIII, 25
 Rituale Labacense XXII, 49
 Robida Karl XXIV, 64
 Rogač Jožef XIX, 36; XXIV, 90
 Rogerij, Pater XXII, 6
 Rozman Jožef (Konjiški) XXIV, 69
 Rozman Jožef (Trebanjski) XXIV, 69
 Rudmaš Simon XXIV, 40
 Rupnik Gašper, XXII, 50
 Saccinski (glej Kukuljevič)
 Schleicher Avgust XXVI, 51
 Schmidt Ferdinand Jos. XXV, 23
 Schönleben Janez Ludovik XXI, 28
 Schrattenbach Sigism. Fel. XXII, 14
 Schwegel Jos. XXVIII, 43
 Schweiger Janez XXI, 10
 Semrajc Martin XXIV, 83
 Severjev (glej Križaj Jernej)
 Skalar Adam XXI, 27
 Skerbinc Paskal XXIII, 31
 Skrinjar Jožef XXII, 78
 Slomšek Anton Martin XXIV, 1
 Smole Andrej XV, 7; XXIV, 48
 Smolej Matija XXV, 78
 Sreznjevskij Izmail Ivanovič XXVI, 47
 Stanič Valentin XXIII, 27
 Steržinar Ahac XXII, 5
 Stibel Jož. XXV, 18
 Stojan Mihael XXIV, 37
 Strel Janez XXV, 19
 Stritar Janez XXV, 54
 Stroj Janez XXII, 72
 Sullack Ecehiel XXII, 72
 Svetec Luka XXX, 22
 Svetličič Franc XIX, 52; XXIV, 90
 Svetokriški (glej Janez Krstnik od sv. Križa)
 Svitoslav (glej Jeran Luka)
 Šafařík Pavel Jos. XXVI, 45
 Šamperl Jan. Dragot. XXIV, 32
 Šerf Anton XXIII, 26
 Škofic Janez XXV, 61
 Šmajdek Mansvet XXV, 58
 Šmigoc Jan. Leopold XXIII, 14
 Šnajder Matija XXIV, 90
 Šolar Janez XXV, 73
 Šraj Modest XXII, 80
 Šrol Franc XXV, 80
 Šubic Jož. XXIV, 54
 Švab Gašpar XXIII, 47
 Tauffrer Fran Ksav XXII, 48
 Tauffrer Inocencij XXII, 48
 Temlin Ferencz XXII, 5
 Terdina Janez XXX, 48
 Terpinc Fidelis XXV, 25
 Tiffernus Michael XXI, 20
 Toman Lovro XXIV, 82
 Tomšič Bernard XIX, 11; XXIV, 90
 Tomšič Ivan XXIX, 45
 Torkar Matija XXX, 20
 Traven Jan. XXIII, 58
 Traven Anton XXII, 79

- Trstenjak Davorin XXVIII, 13
 Trubar Felicijan XXI, 11
 Trubar Primož XXI, 1, 21
 Tulščak Janez XXI, 10
 Turnogradska Josipina XXIV, 85
 Tušek Ivan XXVIII, 45
 Tušek Mihael XV, 6; XXIII, 81
- Ulaga Jožef XXV, 71
 Umek Anton (Okiški) XIII, 36;
 XXIV, 90
 Umek Anton (Stopiški) XXV, 74
 Ungnad Hans baron XXI, 20
 Uršič Jernej XXV, 19
- Valjavec Janez XXV, 81
 Valjavec Matija XXX, 6
 Valvasor Jan. Vajkart XXI, 39
 Vanecsai Mihály XXII, 22
 Varl Juri XVII, 17; XXIV, 90
 Verdelski (glej Godina Jos.)
 Verdinek Juri XXIII, 32
 Vergerij Peter Pavel XXI, 14
 Veriti Franc XXIII, 50
 Verne Mihael XVI, 72; XXIV, 58
 Vertovec Matija XVI, 60; XXIV, 58
 Vesel (glej Frelih)
 Vesel Jovan XXIV, 90
 Vesel Janez (Vesnín) XXX, 33
 Vijanski (glej Pukmeister Janko)
 Vilfan Simon XXV, 26
 Vilhar Miroslav XXIV, 79
 Virk Jožef XXV, 41
 Vitezovich Pavel XXI, 51
 Vitoški (glej Frelih)
 Vodnik Valentin XIV, 36; XV, 7;
 XXII, 82; XXIII, 2
 Vodušek Matija XXIV, 34
- Vogrin Lovro XXV, 40
 Volc Juri XXIV, 65
 Volčič Jakob XXVIII, 21
 Volčič Janez XXVIII, 56
 Volf Matevž, XXII, 80
 Volkmer Leopold XXIII, 7
 Vonča Ferdin. XXIII, 48
 Vončina Leon XVII, 76; XXIV, 90
 Vostokov Aleksander XXVI, 44
 Vramecz Antol XXI, 14
 Vraz Stanko XXIV, 45
 Vrban Ivan XXV, 94
- Wider Anton XXII, 9
- Zadravski (glej Vrban Ivan)
 Zakotnik Dismas XXII, 77
 Zalokar Janez XXIII, 33
 Zamejic Andrej XXX, 39
 Zaveršnik Franc XXV, 35
 Zelenko Juri XXII, 74
 Ziegler Janez XV, 6; XXIII, 54
 Znojemski (glej Hitzinger Peter)
 Zriny Peter XXI, 51
 Zupan Jakob XV, 3, 8, 70; XXVI,
 59; XXIII, 81
 Zupančič Anton XXX, 35
- Žagar Jožef XXIII, 47
 Žakelj Anton (Rodoljub Ledin.)
 XVII, 42; XXIV, 90
 Žavčanin (glej Kočevar Ferdo)
 Žemlja Jožef XV, 6; XIX, 1;
 XXIII, 81
 Žepič Sebastijan XXV, 78
 Žolgar Mihael XXX, 21
 Žvegěl Andrej XXVIII, 42
 Žvegěl Jos. (glej Schwegel)

Zgodovinski napisi v Idriji.

Spisal Jožef Zazula.

L. 1907. je izšel v št. 3—6 članek pod gorenjim naslovom, kojemu imamo pridati še naslednje vrstice.

Napis na mostu pod rudniškim gradom je tolmačiti po dvornem knjižničarju v dvorni knjižnici na Dunaju, g. F. Leithe, tako:

Favente Deo sua sacra caesarea maiestas

Carolus VI

Germaniae imperator erexit anno domini 1730.

Napis pri vodovodu pod hribom sv. Antona se glasi pravilno v tretji vrsti

. . . . IVbente Caesare a DircClone

torej prevod: po cesarskem ukazu . . .

Napis na grajskem dvorišču slove tako:

Inflnla Iosphl II regls gratla

spLenDor MeVs CresCit.

Ita VoVent Meta LLICI IDrlae Latentes.

Napis na Inzaghijevem kopališču. Plošča ni bila vzdana o nekdanjo „Bohrhütte“, temveč na jačku sv. Barbare, odnosno na stavbi, v kateri je bilo kolo za vodno sesalko omenjenega jačka (Radstube). „Bohrhütte“ so sezidali okoli leta 1850.; spodaj so delali cevi, zgoraj je bila cirkularka.

Napis ob jezu „Kobili“. — V izključno državno last je prišel rudnik l. 1576. meseca aprila. Letnica 1580 je napačna, četudi se je v resnici obhajala 300 letnica l. 1880. namesto 1876.

Napis na spominski plošči Janeza Antona Scopolya je izpopolniti tako: Namesto „natuablium“ beri „naturalium“; namesto MDCCIV beri MDCCLIV.

(1704)

(1754)

Napis na četrtem horicontu v severo-zahodni jami se pravilno glasi tako:

ab Iosepho arChIDVČe

aVstrlae hVngarlae

palatIno hIČ eXČVssae

petrae LoČVs thesaVro

V Dante fLoresČat

I. Z. 18ten Iulii.

(Letnica 1751.)

Napis na tretjem polju kaže letnico 1791 in spodaj črki B. S. (Bernhard Schäber).

Radi popolnosti pridenimo še te napise:

Na kapelici sv. Janeza, postavljeni v spomin velike povodnji, ki je segala do ondi in ki je nastala leta 1511. ali 1525. (natančno ni znano; glej Hitzinger, pag. 15), je bil ta-le napis, ki ga je modra roka pred nekaj leti pobelila:

sanCtVs Ioannes nepoMYCenVs
totVs teVtonlae tVteLarls
VeneranDVs

(Letnica 1794.)

Nad glavnimi vrati cerkve in zakristije v Spodnji Idriji sta ta dva napisa:

Ex voto Hydr. Fodina st. S. Sacr^{ae} et Ra^{ae} M^{tis} M. T. Hic Lapis
Min^{ere} q^m Div. Fav^{te} gratia sub auspiciis B. M. V. in profundibus
Fodin. Viscerib^{us} Vulgo ad s lö Bta N° 30 die VIII. Martii repertus
& Thesauris ā in Hon eiusdem Glori. M. V. pro uberiori Tut.
oblatus et hic pro aeterna memoria depositus est XXII. May
MDCCXXXVI.

(Oba napisa sta enaka.)

Med mehan. delavnico in čistilnico je bil svojčas vodovod z močnim stebrom in dvema obokoma ter z napisom:

Aquaeductus cum Vicinis aedibus
sub c. r. consiliario Aloysio a
Prettner Novus erectus
A. D. 1825.

„Klavže“ ob Idrijci imajo ta-le napis:

sVb theresla Caesare et Iosepho Conregente CoMes ab Inzaghl
ConslljarlVs has ÇataraÇtas blennlo flerl feÇlt Ingenlo Iosephl
MraÇkh LaboresqVe bernarDl sÇhäber eXtltl

Jakob Abram, Polier 1772.

Srednji steber ima letnico 1872:

Leopold Engelhard, k. k. Forstmeister
Johann Heberling, k. k. Förster
Martin Baumacher, k. k. Werkmeister.

Na desno od vhoda v farno cerkev v Spod. Idriji:

Stabit pietas quamdiu Romae „Benedicti“ et Imperio „Austriaci“
non deerunt,

in sredi teh besedij:

Del honorl saCrante CaroLo ab atteMs - 1752.

„Klavže“ v Ovčjaku:

Sub Imperio Napoleonis 1813.

Ecluse Andreosy, Grand chancelier
del' ordre des trois toisons d'or etc.,
erigée sous ses auspices par son
arreté du 13 Junii 1812.

SLOVSTVO.

Od Andohti, Inu Bratoushine Svetiga JOSHTA. Takšen je naslov 16 str. (nepag.) v mali 8° broječi knjižici, ki je bila namenjena romarjem, zahajajočim k Sv. Joštu pri Kranju, in zlasti članom bratovščine sv. Jošta. Ne vem, ali in koliko soglaša ta slovenski božjepotni proizvod z nemško knjižico: »Leben und Gutthaten des hl. Judoci, Sohnes des Königs aus Grossbritannien, der von Menge frommer Christen in Ober-Crain in St. Martini-Pfarr auff dem sogenannten Judocus-Berg mit Erfolg ohnzahlbarer Gnaden andächtig verehret wird. 1743. Laybach bey A. F. Reichhardt« (Anton Žlogar: Trojna božja pot, str. 7). — Drugo izdajo te knjižice omenja o. Marko Pohlin (Bibl. Carn., str. 28.): »Jodoci (des Heiligen), eines Sohnes des Königs in Britanien, des Augustinereinsiedler ordens Leben und Gutthaten auf seinem Berge ober Krainburg in Krain, Layb. abermal gedruckt im Jahre 1760«, in str. 8. s pristavkom: »Quando prima editio sit facta, me latet«. Slovenska knjižica »Od Andohti, Inu Bratouschine Svetiga JOSHTA« nima zabeleženega ni avtorja, ni tiskarja, ni letnice. Kakor smem sklepati iz nekaterih okolnostij, izvira to delce iz dobe med letom 1743. in 1751. Pred letom 1743. ni izšlo, ker se v njej natisnjena »Ta treka Pelsem. Od teh velikeh zhudefou, katere fkasuje Svete Jofht na temo hribo, v'fari S. Martina v'gorenski ftrani« v peti kitici sklicuje na nemško knjižico, izdano omenjenega leta: »Nemske Buque, so letukei, Od teh gnad pershle na luzh« — drugi mejnik, ki preko njega ne sega naša knjižica, je leto 1751., ko so postavili pri Sv. Joštu sv. »štenge«. Ko bi bila knjižica pozneje natisnjena, bi jih bila gotovo omenila.

Vsebinska knjižice. Pod naslovom »Od Andohti, Inu Brat. Svetiga JOSHTA«, ki nima svoje posebne strani, se začne proslava sv. Jošta čudotvorca, ki mu je o njegovi poslednji sv. maši nebeški glas obljubil, da hoče biti Bog varuh tistemu kraju, in ljudstvu, kjer se bo on — sv. Jošt — častil, in da bodo vsi, ki pobožno obišejejo tisti kraj, uslišani. »Inu dokler ob fedainimu zhaffu po zelmo kerzhanstvo se niker vezhi andoht pruti timu lubesnivimu Svetniku, na fnaide, inu tudi niker vezhah ozhitnih gnad (koker tukei na Gore fvetiga Jofhta) nafgodi, fe is tega lohku doli usame de je raven leta gora taifti frezhni kray, kateriga fi je ta veliki Perjatu Boshy sa svojo zhafft, inu h'trofhtu tem vernim letukei s'volu, debi pak leta andoht naprei gor jemala, inu povikfhena oftala je ta Sveti Rimski Papesh Clemens ta XII. zelu dobrutlivu pervolu, eno Bratoufhno Svetiga Jofhta gor postaviti, inu lete je velike gnade, inu odpuftke dodclu«. Na-

značeni so odpustki in dnevi, kdaj se morejo prejeti. Nato so natisnjene tri molitve na čast sv. Joštu. Za prvo molitvijo se nahajajo: »Lytaniae od svetiga Joshta«. Med drugimi pridevki se zove: »Ti Svetloba Engellendrashke deshele Ti Luzh teh slepih, Ti Pomuzh teh kruloveh, Ti sravie teh Bolnikou, Ti pomozhnik teh porodnih shen, Ti dobish Otrozhizham Sveti kerft«. . . . Drugo večjo polovico knjižice polnijo »Shtiri nove Pefsmе od Svetiga JOSHTA, floshe od ene guishne Pershone is ene posebne oblube h'zhafti Golpud Bogu, nu Svetimo JOSHTO«. Pri prvi »Od Sheuleina Svetiga Jofta« je naznanjen napev »na visho Svetiga Alesha«. V grozno prisiljeno zverženih pesmih se opisuje življenje in čudeži sv. Jošta.

Jezikovne posebnosti. Knjižica »Od Andohti, Inu Bratoushine Svetiga JOSHTA« je v jezikovnem oziru mešanica gorenjščine in dolenjščine. Prevladuje prva. Omenim naj tu nekatere posebnosti: »Sledni (= vsak) Romar, sa sledno Potrebo; poviksheine, k'ifvelizheinu; kateri — poleg kateri, kttero; bres stuenia; rod. tvoiga Sinova; ozha; v'dershbi (= družbi) Angelski; Jagne boshje, kir . . . ; nam je dobro vedeozhe; fhiuleine, sheuleine, lebev (najbrže tiskovna pomota namesto: leben); is enmi Romarje; množ. im. zhudefsa; zhes trideffeti lejt«.

Opisana knjižica se nahaja v zbirki slovenskih knjižnih redkostij msgra Toma Zupana na Okroglem. *I. Vrhovnik.*

Pesem o sačetku svete bridke martre na Peravi. PESEM|Od Sazhetka Suetе Prehke|Martre, Kadera fe je u'letu 1708. na Pe-|ravi funej Willaka, u'Koroshki Dif-|heli s'enga gladkiga Sidu fazhela un|fpushat.|S'Perpushejnam vishi Go-|fposke un dana|1774.

O tej stvari je izšla obširnejša nemška knjižica istega leta v Gradcu pri Widmanstätterjevih dedičih, namreč: »Ursprungsbeschreibung des gnadenreichen Crucifixes, welches um das Jahr 1708. an der Peraus nächst Villach im Herzogthum Kärnten wunderbarer Weis aus einer Mauer hervorzubrechen angefangen Herausgegeben von einem Priester des Marianischen Prämonstrantenserordens, Stift Griffnerischen Capitularen, derzeit Pfarrer an der Peraus«. Nemška knjižica ima na drugi strani: Protestatio Authoris — pisatelj se sklicuje tu na znani dekret Urbana VIII. o verodostojnosti navedenih dejstev — nato je pod zaglavjem: Ursprung opisan začetek in razvoj božje poti na Peravi do leta 1774.; naposled sta dve pesmi o čudovitem križu.

V slovenski knjižici se takoj pod gori navedenim naslovom začne prva pesem, katere prvi kitici sloveta:

Pogledej Kershenik ti! kaj fe u'tem Zafu godi na Peravi.

Milu je pogledati, pa je dobru vedati lete rezhi.

Sbudi fe kir u'grehah spifh, pridi poglej na Krish! Sbudi fe & c.

2. Smalana je preij biva Jefufova Podoba na gladkim Sidu.

Nobena zhaxt al kuala fe popreij ni dajava tim luetim Pildu:

Sapushen je biu prej ta Pild, kter zira Sdaj ta Sid.

Trije mladeniči Jurij, Klemen in Kocijan so lazili čez »ta malan Pild h'greshni perloshnofti te Smerdlive nazhiftofti«. Plezali so preko zidu in grede stopali na Kristusovo glavo, ki se je jela izpuščati iz zidu. Preko zidu je vlekla mladeniče zapeljivost dveh dekel. Slovenska pesem govori splošno o nečistosti, nemška je jasnejša; pravi namreč: »Ein paar Mägd, die hier gewesen, Konnten durch ihr Munderkeit Manchen Purschen Lieb

einflößen Dieses Gift für junge Leut«. Tisti zid je spadal k posestvu gospe Regačnice (Regatschniggin, kar nam pove nemška knjižica), ona je dala izbok zametati. »Trikrat je biu Sametan, inu s'mortram Safrajhan leta fueti Pild. Al fraih nikol ni dershov, ufelej se je odlushov, Krisha ni otu Skrit«. To je bil prvi povod, da se je obrnila pozornost na podobo, pomaljšajočo se iz stene. Nato je ozdravil »u'ti Priftavi en Vovar, fa klemena imenuan«, ki je hude bolečine trpel v glavi. V sanjah je bil opomnjen, da naj išče pomoči pri križu, rastočem iz zidu. Sanje je povedal tovarišem. »Ti se posmehujejo, njega lashpotujejo, fa norza ga dershe«. Res so ga odvrnili zlikovci, da ni šel h križu. »Al njemu se drugizh lejna, de tega posmehvajna se on nima bat. Na tu se je h'krishu spuvtiu, nu je frauje dobiu«. V zahvalo »eno pruko je sturiu pred letim Pildam«. Izprva je hodil sam tja častit križ, a sčasoma so se mu jeli družiti mimogredoči, »kir so jeli poklekuat, nu spodobno Zhaft dajat tim fuetim Pildu«. V tem »se je ta Sueta Glava videozh bol skafava is malanga fidu . . . Leva Roka, nu defna stran dudi pride un na dan s'velkim Zhudesham«. Nato omenja slovenska pesem še treh ozdravljenj. Zbolela je gospa »tega Gradu, na noge stopit ni mougla, ufo muzh je sgubiva«. Nesli so jo pred podobo sv. križa in vrnilo se jej je zdravje. »Nefaj fama gre h'domu, noft'je truba ni blu«. Milost sta našla tudi dva tistih, ki so lazili preko zidu. Prvi — Jurij »na Kamno je biu bolan fmert se je bleshova: S'sraaujam je blu szaganu, nizh ni pomagalu«. Da je pomoči iskal pri križu, ki je nekoč čezenj lazil, na to ga je nagnila žena, nekdanja zapeljivka. Bil je uslišan »u'fojm boleinu: Kamen je s'njega preshu, nu on je Srou postou«. Zato je »per tem pildu obejfu tabelzo h'offru«. Tudi njegovega tovariša Klemena je zadela nesreča. »Noga mu je suhniva (nemška pesem ima: Wurd der Fuss ganz dūr und lahm), inu ufo muzh S'gubiva, kir je on stopou Na Jefula Sueto Glavo s' leto greshno nogo«; a slišal je, kake milosti dobivajo ljudje pred čudodelno podobo. Spoznal je svojo napako in nogi zdravje zadobil. Pesem se završuje s pozivom: »Tak tudi vi Christiani, k'ter ste s revam obdani, sem pertezhite: Rane dush, inu teles letim Arzatu s'nebes, vi perkashite: Ta boshij Samaritan ufim h'pomuzh je dan«.

Nemška pesem sega dalje, ker popisuje, kako je grebinski samostan (Stift Griffen) čuval čudodelno podobo; ali tedanjemu samostanskemu prelatu Avguštinu se je zdela vsa ta stvar ničasta. Ker pa je podobe čedalje več štrlelo iz zidu in se je širil glas o dobljenih milostih, je sklenil prelat ogledati si podobo. S seboj je vzel zidarja. Peljaje se proti Beljaku sta se spomnila, da nista vzela s seboj potrebnega orodja. Kar sta zagledala na jasni cesti zaželjeno orodje. Na licu mesta se je uveril prelat, da so obrazne poteze na podobi prave in da ni sleparstva. Naval ljudstva se je pomnožil. Sezidali so izprva malo znamenje, nato cerkev sv. križa.

»Druga pesem« naše slovenske knjižice ima osem sedemvrstičnih kitic in proslavlja križ ne glede na Peravo, v čemer se loči od nemške »Das zweyte Lied« v navedeni publikaciji. Prva kitica slove:

O'Kristian odpri ozhefa
 Nu na fueti Krish poglej;
 Kai rafe s'tega dervefa
 Leta lad premiqli sdej
 Kdur tu fadje dabru varje
 S'en shaz ga shiher shtema
 Kir ta nebefa jma.

Kakor svedočijo navedki, je slovenščina tudi v tej knjižici zelo nedostatna. Zanimive so dialektiške oblike v »Drugi pesmi«: dabru, gari (gori), gar (gor), karzhje (kriče). Obe knjižici slovenska in nemška sta izšli hkratu leta 1774., ko se je dne 12. rožnika praznovala na Peravi slavnost posvečenja kapelice, zgrajene nanovo nad čudežnim križem.

En izvod te knjižice ima nadporočnik Rudolf Maister, drugi izvod podpisani. I. Vrhovnik.

Navodilo h kartografičnim osnovam. Spisal prof. Josip Kožuh, založila »Zvezna trgovina« v Celju. Cena 4 K. — Prva knjiga na novem od slovenskih zemljepiscev še nedotaknjenem polju, knjiga, ki nas navaja, kako si napraviti nekatere važnejše kartografične projekcije. V predgovoru navaja g. pisatelj vzroke, ki so ga pripravili, da se je lotil spisovanja knjige. Vzrok tiči v nedostatkih pestnega risanja. Da bi to spopolnil, se je lotil dela, spisal knjigo, ki je namenjana za učiteljišča, meščanske šole in za nižje razrede srednjih; »učencem, ne učenjakom«, kakor sam pravi, je knjiga namenjena. Na prvih straneh se gosp. profesor bavi z vprašanjem, kako se slike povečajo ali pomanjšajo. Podaja nam celo več načinov, opisuje tudi priprave, s katerimi lahko slike povečamo ali pomanjšamo. Tu razmotriva tudi pojem merila; podaja nam par pravličnih slik, kako si napravimo tloris šolske sobe, hiše i. t. d. — del knjige, katerega bodo posebno učenci gotovo najraje in najbolj z zanimanjem čitali. Na strani 11. se mi pa zdi, da g. pisatelj malo prehitro preide na zemljo in zemeljsko mrežo; tu bi bilo mogoče umestno, ako bi g. prof. Kožuh nekaj povedal o bistvu kartografičnih projekcij. (Namesto osnova, bi bilo mogoče bolje, obdržati starejšo, že udomačeno besedo projekcija, ki je tudi bolj precizna). Naša zemlja je okrogla in nemogoče nam je, prenesti slike na krogli na ravno ploskev tako, da bi bile te slike popolnoma enake, zato je tudi nemogoče prenesti slike naše zemlje popolnoma take na ravne ploskve — naše zemljevide. Zato sta geometrija in matematika izumeli več načinov, ki zemeljske slike bolj ali manj natančno prenašajo na ploskve in to pretvarjanje pravih zemeljskih slik na ravne ploskve — zemljevide — to imenujemo kartografično projekcijo (osnovo). Vsaka teh projekcij je sestavljena po gotovih načelih, ima torej posebnosti, ki jo ločijo od drugih, zato je ena pripravna, da vpodablja te, druga zopet druge dežele. Sedaj vsakdo ve, zakaj se gre, in sedaj se lahko prične razlagati posamezne projekcije. Popolnoma na mestu so različni podatki o naši zemlji, tudi razlaganje merila je prav dobro. Vendar bi ne bilo napačno, ako bi gosp. pisatelj na tem mestu opozoril čitatelje na neki nedostatek v mišljenju, ki pa je hudo razširjen. Merilo 1: 500.000 nam pač pove, da je 1 cm na zemljevidu = 500.000 cm v naravi; napačno pa je, ako mislimo, da bi pokrili dotični del zemlje, ki ga nam predstavlja zemljevid, ako bi imeli 500.000 takih zemljevidov. Da bi pokrili tak kos, rabimo 500.000×500.000 zemljevidov. Kartografične projekcije same bi se dale mogoče bolje urediti in projekcije bi se dale zložiti v posamezne skupine, kar bi gotovo olajšalo razumevanje istih. Najbolje bi pričeli z onimi projekcijami, ki jih dobimo na ta način, da z gotovih točk gledamo na zemljsko površino in raziskujemo, kakšne podobe dobe vsoporedniki in poldnevnikni na ploskvi, ki stoji pravokotno na smeri našega gledanja in se dotika zemlje. Na ta način bi se seznanili s centralnimi ali gnomoničnimi projekcijami, pri katerih se nahaja opazovatelj v zemeljski sredini, z ortografičnimi, pri katerih si mislimo

gledalca v neizmerni oddaljenosti od naše zemlje, in stereografičnimi, pri katerih je opazovatelj na zemeljski površini in gleda na nasprotni del zemeljske površine, kakor da bi bila ta prozorna. Umevanje bi se sedaj že nekoliko poglobilo in sedaj bi nam g. pisatelj podal druge projekcije, tako na pr. vse stožčaste projekcije skupaj, projekcije, ki imajo kot osnovno valj zopet skupaj itd. Razmotrivanje posameznih projekcij bi se dalo mogoče malo skrajšati, mogoče bi zadostoval pri vsaki projekciji samo za jedno deželo popolnoma zračunan primer, za druge dežele pa samo kratka navodila. Tako bi se knjiga prav zdatno zmanjšala, postala bi ceneja in dijakom pristopnejša. Razlaga trigonometričnih funkcij bi bila mogoče bolj umestna pred projekcijami, tako da bi dijak že te umel, ko se bavi s projekcijami, ker se tu funkcije večkrat rabijo, tudi nekatere lestvice bi se lahko izpušile, ker jih vsak dijak lahko dobi. Lepo se konča knjiga z navodilom, kako si zračunati obzorje kakšne točke, ako vemo njeno absolutno višino. Opomniti bi bilo g. strokovnjake še na par novih besed, ki nam jih knjiga prinaša. Ali naj rabimo dosedanjo besedo projekcija, ali novo: osnova? — Nova je tudi beseda »zemljekaz« mesto popolnoma udomačenega »zemljevida«. Tiskovne pomote motijo večkrat bravca. Knjiga je na polju, ki ga obdeluje, prva, je vesel pojav v naši znanstveni literaturi, namenjena poglobiti umevanje kartografičnih osnov pri dijakih in omikancih sploh, je znamenita, ker nam praktično navaja, kako naj si napravimo posamezne projekcije, namen, katerega tudi v tujih literaturah jako redko dobimo. Pričakujemo, da bo knjiga dosegla svoj namen, zvišala in poglobila umevanje kartografičnih projekcij pri omikancih in posebno pa še pri dijakih. *Dr. I. Cerk.*

Dr. Matija Prelog. Življenjepisna in kulturnozgodovinska črtica. Spisal dr. Karol Verstovšek. S pošto stane ta 26 strani v 4° obsegajoča brošura 30 h. V njej ni le temeljito opisano muk in bojev polno življenje prvega urednika »Slovenskega Gospodarja« dr. Matije Preloga, ampak je podana tudi zanimiva slika iz dobe političnega probujenja štajerskih Slovencev. Knjiga ima čedne slike. *A. K.*

Zgodovina Jarenine v Slovenskih goricah. Spisal Gabriel Majcen, c. kr. profesor. Maribor, 1908. V založbi »Zgodovinskega društva«. Cena s pošto 35 h. Za uvod nudi knjiga, ki obsega 43 strani, v jedrnatih besedah zgodovino Slovencev, potem slika obširno razmere med kmetskimi podložniki in graščaki in na zadnje je prav temeljito sestavljena zgodovina Jarenine. Opozarjamo ljudske knjižnice, da si nabavijo to koristno knjigo. *A. K.*

Popis župa u Donjoj Slavoniji od g. 1660. Priopćio Janko Barlè. U Zagrebu 1907. Za zgodovino Slavonije je vizitacijsko poročilo o. Petra Nikolića o cerkvah med Savo in Dravo v letu 1660., ki je v tej brošuri ponatisnjeno, važen donesek. *A. K.*

Biskup zagrebački grof Mirko Esterházy. Napisao Janko Barlè. Cena 30 h. Zagreb, 1908. Knjižica opisuje na 40. straneh življenje pobožnega in učenega škofa Esterházyja in našteva njegove zasluge za probujenje katoliške zavesti med Hrvati, zlasti med svečenstvom. *A. K.*

Chronicon paduanum. To kroniko, ki je s knjižnico Iv. V. Valvasorja prišla v zagrebško metropolitansko knjižnico, je letos izdala v Vidmu Terezija Habinger. Kronika je pisana latinski in se tiče najstarejše zgodovine mesta Padove. Gospod arhivar Janko Barlè je spisal uvod v italijanskem jeziku. *A. K.*

MALI ZAPISKI.

Ukaz cesarja Ferdinanda iz l. 1638. v slovenskem jeziku. Po smrti škofa Tomaža Hrena je postavil cesar Ferdinand III. ljubljanskega škofa Rajnalda Scarlichija za vodjo reformacijske komisije na Kranjskem. L. 1638. mu je poslal iz Požuna navodilo, kako naj s komisarjema Henrikom baronom Paradaiserjem in Orfejem baronom Strassodo postopa pri »reformiranju te vere«. Ta cesarski ukaz je škof Scarlichi dal preložiti na slovenščino in ga je poslal duhovnom po deželi, da so ga razglasili in mu poslali poročila iz svojih župnij. En tak slovenski izvod s podpisom »Reinaldus episcopus Labacensis« leži v kranjskem župnem arhivu. Na hrbtu ima napis: »Patentes Caesaris In Causa Reformationis Versae in Slauicum idioma et praedicatae.« Za župnika v Kranju je bil tačas Blaž Kušman (Cusmanus), ki se je že leta 1632., 4. novembra, udeležil prve škofijske sinode, katero je bil sklical v Ljubljano škof Rajnald Scarlichi. Ker je pismo važno v zgodovinskem in jezikoslovnem oziru, je priobčimo tu dobesedno.

»Ferdinand tega imena ta tretij Rimfki Cefsár, vŕelei
Povihfhuvavz tega Kraljevŕta.

Zhastivredni Firfht, ljubesnivi inu andohtlivi. Mi tvojo andoht gnadljivo opominamo, da savoljo tega Reformiranja te vere, katero je ŕhe nafh zhaŕtitliviga ŕpomina Ranik inu ljubi goŕpod ozha v'Kranfki Firfhtij sazhell, inu hvala Bogú doŕti delezh perpravil, nove Commifsie ŕmo naprei vŕŕeli, inu tuoio andoht k'nafhimu Commifsarju, inu te Commifsie Directorju isvolili. Sraven tudi Goŕpod Hanriha Paradaiferja Fraiherja v'novim Mesti inu nafhiga Ráta inu Crainŕke dashelle Londsferbolterja, inu Goŕpod Orphea Strasolldo tudi fraiherja: Inu nafhiga v'Krainfki dashelli londsŕizdama k'sravan Commifsarjam ŕmo tvojij andohti prdrushili, kateri bodo ŕvoje Commifsie uisho, inu nafhe gnadljivo poveljenje v'kratkim istéga saŕtupili, inu s'vfem pokornim ŕiŕsam se ponjm darshali.

Dokler kokr nam na Vest pride, h'ti prekleti te Vere ŕmóti tih duhovnih hudó inu temo mafŕtvo nefpodobnu shivenje, nikaŕ en maihen vrshoh ni, tako ozhemo tvojo andoht, kokr tudi druge duhovne vihŕhi gnadljivo opominati, da bodo ŕvoje ŕebi podloshne s'vŕo rifnizo na to vishali, inu ŕvestó gnali, da poŕvoijm duhovŕkim ŕtánu, bodo shivéli inu vuzhili, inu poŕvoijm od Bóga poklizanj s'vfem ŕiŕsam ŕvojo flushbó oprávil, inu pred vfem pohuiŕhanjam pr'ozhitni ŕtralingi ŕe varváli. Sato bode tvojij andohti, s'temi nafhimi Commifsarij porozhénu, da kadaŕ v'afhi Commifsij bode ena toshba ali pomankanje pèr teh duhovnih perfhonah ŕamerkanu, naprei perŕflu, da vi nj'h Ordinarios, to je ŕpodobne, nj'm naprej poŕstavljene duhovne Vihŕhi tega ŕpomnite, inu na nafhim meŕti vŕo mogozhno inu ŕpodobno h'tému pomozh ijm ponudite inu tudi s'djanj'am daŕte.

Supet bode tvoja andoht vŕe duhoune v'dobróti ŕpomnila, da kadaŕ v'enim ali v'drugim meŕti njh duhovne oblafŕti, v'ti Véri ŕapeljane perfhone najdejo, da teŕŕte rozhnu opominajo inu podvuzhe Te pak kateri po poŕtavi ŕvete Cath: zerque ŕvete Sacramente ne preimejo, kezarŕke Buque imajo ali Beró, Jnu kar je takiga, ti ŕvete Cath: Veri, tim ŕvetim ŕvete Rimŕke zerque poŕtavam ŕpòèr vŕe toŕŕtu da doli poŕtavio, ali nafhim Roformation Commifsarjam h'pregledanju, inu tega doli poŕtavljenju nasnanje dadó. Sraven tega bi tudi radi oteli, da ti nafhi Commifsarij, bi na Cerkovne zimpre, inu druge teh cerqua rizhi ŕkarb jméli, ali namuzh popravljanja potrebujejo, tudi kaj s'an

ornat ali zir, kaj sano zerkovno pofsodo imajo: inu kadar v'enim ali v' drugim enu pomankanje snaidejo, gdo je h'temu dolshan prftopiti da vprafhajo, inu v' kratkim mu imajo naloshiti, vfe kar je per zerkvi potreba, popraviti ali kupiti.

Kokar tudi fiifik imajo ijfkati, koko zerkovni Vikarij, teh Faar inu zerquá prihodifhe inu gori darshanje ftoij, ali namuzh po potrebi fo ofkarbljene, ali koko inu odkod se ijm more v'fpodobno visho pomagáti.

Dokler pak povfod vfe pofsébi obijfkati; nashim Commifsarjam savoljo fvoiga inu fvoje flushbé opravila, bi zello tefhkó ali kafsno billó, sato tvojo andoht supet gnadlivu obijfhemo, da s'vafhimi duhovnimi safhaffate, da ufakateri bericht ali nasnanje dá, kakó s'fvojmi Vrbarij, prihodifham, inu; Blagam fvojih Faar inu gruntov ftoij, kaj je prozh alieniranu, odelanu al odv fetu, inu gdo ijm eno soprnoft, pomankanje ali fhkodo fturi. Kadar tedaj bode tvoja andoht od fvojih duhovnih an pericht, ali nasnanje prejela, bode vfe s'nafhimi Reformation Commifsarij pregledala, inu kar je mogozhe v' nashim jméni kakor od nafh je poveljenje bode vafha andoht vedila doli poftaviti, ali vfemu temo proti priti. Aku pak bode h'temu ene vezhi oblasti, inu dashelkiga Firfhata pomozhi potreba, tedaj imate na nafs, ali na nafhe v'Gratzi fkovne Rate, to rezh puftiti. Jnu tako se v'enim inu drugim nafha gnadliva volja inu dopadenje dopèrnefse Jnu oftanemo proti vam nagnjeni, s'nafho zefsarfko inu dashelkiga Firfhata gnado. Danu v'nafhimi kraljevimi mefti v'Prefsbúrgi, v'tem 16 ftov olsam nu tridesetim leti, nafhiga Rimfkiga kraljevstva v' drugim, Vogarfkgiga v' trinajftim, Begamfkiga v' enaiftim leti. <

A. Koblar.

Slovenščina v pravni rabi pred sto leti. Teh pet § sem našel v zapisku obravnav, ki jih je imela konjiška graščina pri celjskem sodišču v letu 1791—1809. List, na katerem so tiskani, je vložen v zapisnik. § XXXV. (Reslosheg te Appellations Gosposke.) Zhe se je ta Urthel te Shtraifinge na vkop prideozhe okolstave postavu, tok more taisti, premar bode nasnaine dan, te Appellations Gosposki h Pregledvainu, inu Reslozhku naprei poloshen bithi, kedira vishi Gosposka imade to oblast ta ta Urthel po Sposnainu teh Urshohu inu Prizh, pomainshat, ne pa oistreishi naprauti. — § XXXVI. (Dalei se potoshti.) Kedir stem Urthelnam te perve Gosposke sa dobru nausame, inu meni, de se mu kriviza godi, tok od Dneva, kar je ta Urthel nemu biu osnainen, na XIV. Dni mo offen tsoji hte Appellations Grihti se podati. Od dveh glih sklenenih Urthelnu pak ni nekamer se vezh potoshti. — § XXXVII. (Salosheine te telesne Shtraifinge.) Kir ta Obdousheni bode h eni jezni Shtraifingi obsojen, tok se imade fort po na snaine danmu Urthelnu po ahtat, inu h Dopouncinu te Shtraifinge sadershati. Zhe pak ta Poshtraifani h Civil, al Burgerskemo stanu shlishi, to imade se te Polizai Gosposki Zhes dati. Pridejo pak utemo Sjiskalnu Grihtne toshbe, inu Prizhvaine doparneshenih Golfj naprei, tok imade ta Obdousheni she dalei poverh te grihti teh Resboiniku h Poshtraifvainu Zhes dan bithi. — § XXXVIII. (Antvertvaine neha.) Ta Shtraifinga, inu Antvertvaine sa enu Vuhernu Dijaine ugasne inu neha a) Kir en Vuherni Antu, premar ena Gosposka od nega kei sve, freivolnu; resnizhnu, inu pogounama nasai grede al b) Kir en Zait od petih leth pretezhe, de ne samuzh obedn Vuherni Antu, al Dolpotègvaine se ni sgodilla te vuherne sgovore so gor usdignene, temuzh tud od obene Vuhernije ni blo vezh shlishet. — § XXXIX. (Kar se je she pred tem Patentam sgodilu.) Te pred tem Nashim povelam

sklenene glihinge se imajo she usel po temo Patento od XXV. Dne Mefsinza svizhana 1791tiga Letha obsodit. Vonder lesli to Antvertvaine pod tem prizheozhim Patentam, zhe so utaitih zhes leto sapoved nove savese se sgodille.

Ź. Lokar.

Is domače kronike Franceta Rebola. Na pol podolgoma preganjen folij male oblike — taka je knjižica, ki je vanjo zapisoval najprej ded France Rebol (»pisou ie pa tu Franz Rebull sam od febe ienu use tu kar fe uteh bukua naprei pisanega Naide« — stoji zdolaj na prvi popisani strani) — France Rebol je bil rojen dne 28. sušca 1762 in je umrl dne 7. vinotoka 1817, poročen je bil z Meto Dolničarico iz Šmartina pri Savi in je stanoval v Ljubljani »na Forfhate v hifhe numara 41« — nadaljeval je kroniko njegov sin Ivan Rebol, rojen dne 6. velikega travna 1785, umrl dne 11. malega travna 1830, in za njim istega imena vnuk Ivan, rojen dne 26. malega travna 1817. Ded je zapisaval rodbinske dogodke: rojstva, poroke, smrtne slučaje, večinoma slovensko, poslednja dva sta se držala nemščine, ki pa je zelo šepava. Beležko o smrti Ivana Rebola star. je oskrbel Suetitz Joseph, Hörer der Phisik an der Universität zu Wien. Več nego polovica knjige je nepopisana. Razen rodbinskih stvari, ki nas ne zanimajo, je ohranjenih v tem zapisniku nekoliko zgodovinskih drobtin; podam jih v nastopnih vrsticah. Da bi bili navedki razumljivejši, vdel sem slovenskemu slovilu ločila. Kronika je last podpisanega.

1. Prihod Pija VI. v Ljubljano. Enu pergodine, kateru se ie godilu ob tem zhasu Marciusa, de ie nas usoku usoku zhasti ureden fsuite ozhe Rimski papefs Piufs ta 6: tega imena Raisou is Rima nadunei ienu ie biu pershu uiblana ta 16 dan Marciusa al fhusza ob 3 zhs (čez) poune; tu ie blu ena sebota, ienu tista nuzh ie lesheu uieblan ukrisankh (v Križankih) ienu drug dan, tu je blu unedela koker ta 17 dan, ie sheu sieblane ob 7 ure siutrei Nadunei utemu letu 1782.

2. Kobilice v ljubljanski okolici. Enu drugu pergodine od boga poslana (poslana) fthrafenga teh nasnaneh kobiliz, de so grosno posrokem (po širokem) fskodo delale ienu poiedale ienu nar Raishe (najrajši) prosu ienu kakesna dobra traua; kar ie pa tega drugega koker aida al od deruesa perie al uez (več) drugh Rezhi so poiedale le enml (eno malo); kader sose pa lotile kakeshne niue prosa foga pa snedle uzhest (v čisto); ienu sdei hperumu (k prvemu) fo ble perletele ta 2 dan septembra popoune pa navem obkori (obkorej); ta 3 dan al utork fo ble perletele uieblana popoune ienu fo letele od 5 da en ferkelz na sedem; teh 5 ferkelzou ure fo letle, koker nar bel fneh gre; usreda al 4 da(n) glih tega Mesza popoune od 4 da en ferkelz na fhest fo letele spt (spet) toku; uzhetrk al ta 5 da popoune od pol stereh da treh ferkelzou, potlei fo prenehale da pol peteh; od pol peteh fo letele da peteh; ienu te fo otle ostat na fmarškem pul (polju) tam per suetem mertinu per sau ien so tud ostale ien tam so ble ienu skodo delale da tega 12 dne da 4 popoune; ienu ob stereh so sazhele letet zhes stepansk pole; ienu so letle da 5 ienu potlei so uezkrat letele pa le pomalem; ienu takrat pa, kader so kam perletle, tok so ludie upil ien kril ien so strelal ien skem na kakesn shelesie ien ketne terkl (trkali) ienu Ropotal; ienu koder so letle, so pocerkuh (po cerkvah) fgonil ien toku so ieh od gainle (odganjali); ienu so mashe naiemle (najemali) ien sprecciam (s procesijami) hodil; ien toku

se ie godilu ien potlei ene so pocerkle (pocrkale), ene so naprei shle; ienu tu seie godilu utemu letu 1782.

3. Huda zima leta 1785. famerkeine od te Velike fime, vukatere sime je biu fneh she uelek 3: zheule ien 3: zhole (cole) na polska Nedela 3: dan Aprila al malga trauna; ien uendar ie skopnou na pul ta 26 aprila; jen ob tem zhasu so fe godile andohte sa tu, debe biu buh Prelushou (preložil); ien tu ie blu V letu 1785.

4. Padec Belega grada in zmagoslavje v Ljubljani. Samerkuine, kedai fe ie Nasai dobiu Welii Grat. tedei fe ie nasai dobilo ta fpuadne mesto ta 30: dan Mestza Septembra; jen to fe ie dobillo js fila ien fmezham; ta drugo pa koker to gurne mesto to fa pa dobile ta 8: dan Oktobra 1789: Jen to fo fe fami padle (podali), fakai ke fo uidle, De nezha na oprauia, tedei fo fe podle ta 8: dan fiutrei ob 8: ure tu ie Oktobra. Jen ta belei Grat je ushiuou turk 52: let, 1: dan Mein, ien glih Ob taist ure ga ie dobiu, koker Gaie fgbu. Jen usele (veselje) fe ie Pa dershale Uieblane ta 18: dan Oktobra ob 2: zhes poune, to je blu ena nedla (nedelja), de fo po zelemo Mesto ien Forshtateh pastalione Na kuineh trobile ien na grade is fhtuke steriale; jen tude da Pudan ob 10: ie biu Ushmeklaushe ta deum laudamus; takrat ie tude Na grade strelou jen po zele ieblane fgoniu; ien ta 20: Dan fe ie satzhelo fuezher ob 7: ure; tedei ie blu umeste use usuetlobe, ien fo laudanoua podoba na ene table Okul pomeste nosile jen pa fbaklame per nemo futile (svetili) jen tude na grade js ftuke zeu zait strelale dokler ie tista laudanoua Podoba okule Neshena bla; tu je blu uletu 1789.

5. Lepi kapucinski samostan s cerkvijo vred so tu v Ljubljani podrli leta 1817. za vlade avstrijskega cesarja Franca I.

6. Popis kongresa, ki je bil tu v ljubljanskem mestu v ilirski kraljevini leta 1821. Njegovo veličanstvo avstrijski cesar je prišel dne 6. prosinca 1821, potem dne 7. prosinca ruski cesar Aleksander, dne 15. prosinca neapelski kralj, dne 20. prosinca neki kardinal iz Rima namesto sv. rimskega papeža. Dne 12. svečana 1821 je tu v cerkvi sv. Nikolaja posvetil prečastiti kardinal nekega kapucina iz Neapla za škofa; prisostovali so: cesar Franc I., ruski cesar Aleksander, neapolski kralj in škofa zagrebški in ljubljanski. Zapisal v Ljubljani, dne 12. svečana 1821, Ivan Rebol m. p.

7. Jubilej 1826 izza 1. dne velikega travna do 1. listopada.

8. Velik potres v Ljubljani dne 20. grudna 1846.

I. Vrhovnik.

Črtice s Krumperka. Dne 11. nov. 1607 se je oženil na Krumperku Elija Rasp (Seifridov brat) in je vzel v zakon Sofijo. Dobil je 29. mar. 1608 sina Ditriha, soproga mu je umrla že 11. apr. 1608 in je bila pokopana v Dobu. Elija Rasp je bil najbrž protestant. Umrl je v Gutenhartu na Štajerskem 5. dec. 1612 in bil pokopan 15. dec. 1612 pri cerkvi M. B. v Velenju v župniji Sv. Martina v Šaleku. Dne 5. jan. 1617 je bil v Dobu pokopan krumperški graščak Jurij Rauber. Ivan Ludovik pl. Rasp v Abahu je 22. dec. 1627 kot kurator prepovedal krumperškim podložnikom skazovati pokorščino udovi pok. Rauberja. Ta Rasp se je l. 1628. polastil Krumperka, preselil se je tja, kamor je iz Abaha dal prignati tudi živino in pripeljati žito. Dne 12. jul. 1628 je umrl v Dolu, v gradu, Jurij Seifrid Rasp, sinček Ivana Ludovika Raspa s Krumperka, in je bil pokopan v dolski župni cerkvi. Dne 12. jan. 1629 je Iv. L. Raspu umrla hči Regina Sidonija, ki je bila

15. jan. pokopana v frančiškanski cerkvi v Ljubljani. Dne 24. febr. 1629 je dobil hčer. Istega leta je dobil od deželnega glavarstva ukaz zaradi vere. Šel je nato k izpovedi k frančiškonom v Kamnik in je poslal izpovedni listek deželnemu upravniku v Ljubljano. Malo pozneje je poslal zopet izpovedni listek po pošti tajnim svetnikom v Gradec. Leta 1632. je bil I. L. Rasp na Krumperku deželni odposlanec. Dne 13. nov. 1633 mu je bil krščen sin Franc Seifrid; botra sta bila: Jernej Valvasor in Leopoldina Raumschüssel. Dne 13. jan. 1636 mu je bil rojen sin Wolf Dietrich; botra sta bila: Wolf Engelbert grof Auersperg in Terencija Raumschüssel rej. Dornberg. Dne 9. jul. 1636 mu je umrl sin Franc Seifrid in bil pokopan na Tabru pri sv. Kunigundi. Dne 28. jun. 1643 se je Ivan Ludovik Rasp poravnal s svojim svakom Francem Adamom Rauberjem in njegovo soprogo, ki sta bivala v Mediji, zaradi krumperškega gradu in bil potem le bolj njega najemnik. Dne 17. febr. 1659 je I. L. Rasp na Krumperku dobil sina Ivana Jakoba; botra sta bila: Ivan Jakob pl. Raunach in gospa Busset. Dne 16. dec. 1659 je isti dobil sina Wolfa Avguština. Ivana Rozina pl. Rasp na Krumperku je volila 11. mar. 1681 taberski cerkvi v ihanski župniji 1000 gld. da se napravi ondi beneficium simplex. Leta 1763. je goriški nadškof Attems dovolil, da naj se beneficij prenese na Krumperk. Onih 1000 gld. naj ostane pri krumperški graščini, vsak posestnik graščine pa naj plačuje na leto za 3 sv. maše, ki naj se beró v krumperški kapeli. (Posnetki iz krumperškega arhiva.) *A. K.*

Belocerkovski župniki. Henrik pl. Weilenstein, župnik pri Beli cerkvi in kanonik v Ogleju, 1368 in 1369. Bertold Muttgel (rektor, gerens se pro rectore filialis Ecclesiae S. Rudperti in Lichtenwaldt, prius vicarius in Windigraez) 1376 in 1377; imenovan je isti v listinah tudi Muckel in Mucel (graški deželni arhiv). Viljem pl. Kozijak, župnik pri Beli Cerkvi in naddijakon v Slovenski Krajini 1422—1430. Andrej Gall, župnik in naddijakon, 1452. Jernej Rädersdorfer, župnik, 1460. Jurij Wolferauer 1478. Jakob pl. Sabiackh. Oton Michelhappel 1539. Ivan Grimschitz 1542. Leonard pl. Plankenwarth 1544. Jernej Mladkovič 1579. Rudolf Lemschitzer 1584—1587. Ivan Boštinovič 1602. Andrej Pavel Hlade 1666 (sezidal je zvonik pri cerkvi sv. Andreja). Jernej Kozlovič 1678. Mihael Werk 1700. Franc Anton Šusteršič 1723. Sebastijan Tomec 1728. Vincenc Wolfgruber (prej v Št. Petru) 1744. Franc Matej Rozman 1751. Šel je potem za župnika na Rako, na Vače, v Št. Vid pri Stičini, umrl je kot župnik in komisar v Žalcu l. 1791. Mihael Simič 1758, odstavljen l. 1769, umrl v Strugah l. 1775. Ignacij David 1769. Popravil je zvonik, katerega je strela poškodovala dne 8. julija 1780. Umrl je poln zaslug po dolgotrajni bolezní dne 1. sept. 1785. Anton Kogoj 1786. (Po Breckerfeldovih zapiskih.) *A. K.*

Boštanjski župniki. Boštanjsko župnijo je l. 1364. ustanovil Rudolf pl. Katzensteinski. Župniki so bili tu: Josip Hočevár 1667. Daniel Reffinger pl. Burgberg. Franc Josip pl. Valvasor, ki je resignoval l. 1712. Ignacij Andrej Vormati pl. Vermersfeld 1724. Janez Anton pl. Mordax 1728. Vincencij Mlakar 1739. Janez Kmetič 1744. Josip Vovča 1746 in 1754. Janez Erasem 1749. Andrej Pavlinčič. Anton pl. Schwarzhoffen. Gregor Batič (Patič) od l. 1775, prej vikar v Boštanju, ondi umrl v avgustu l. 1791. (Breckerfeldovi zapiski v Rudolfinumu.) *A. K.*

Izdaja in zalaga „Muzejsko društvo za Kranjsko“.

Tisk J. Blasnikovih nasl. v Ljubljani.

